

BYG100 Mekanikk
----

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår – Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i statikk og fasthetslære.

Beregningsteori for statisk bestemte bjelker, rammer, fagverk og sammensatte konstruksjoner. Taljer. Friksjon. Temperatur. Moment-skjær-torsjon og aksialpåkjenning. Likevekt. Grafiske og analytiske metoder. Spenningsanalyse for lineært elastisk materiale. Plastisk dimensjonering. Knekning. Hydrostatikk og hydrodynamikk.

Undervisning

Forelesning 3 t/u, øving 1 t/u. Undervises $\frac{3}{4}$ likt med MAS100.

Litteratur

Ø. Vollen: *Mekanikk for ingeniører*. Pensumlitteratur for øvrig opplyses ved semesterstart.

Eksamen

To skriftlige delprøver teller 50 % og skriftlig eksamen, 4 timer, teller 50 %. Gradert karakter. Obligatoriske øvingsoppgaver. Minst 75 % må være godkjent for å kunne gå opp til skriftlig eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

MAS100, 7 sp. BYG0311, 10 sp. MAS0403, 7 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG101 Teknisk design (material- og formlære)
--

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring material-, formlære og designprosess (form, funksjon og anvendelse).

De vanligste bygningsmaterialer i Norge: tre, stål og betong. Gjennom forelesning, praktisk utprøving og prosjektoppgaver utvikles kunnskap om materialenes egenskaper, muligheter og begrensninger, samt at evne til kreativ og analytisk tenkning utvikles gjennom opplæring og øvelse i designprosess.

Undervisning

Forelesning og laboratorieøving 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Oppgaver (inkludert prosjekt), utstilling av prosjekt og muntlig fremføring. Gradert karakter. Noen av øvingsoppgavene skal utføres individuelt, andre i gruppe. Antall øvingsoppgaver individuelt utført og utført i gruppe og vektning opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

BYG1251, 6 sp. BYG1260, 4 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG0533 CAD 1. AutocadPoint

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 2. studieår og toårig ingeniørutdanning, dataassistert design i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i bruk av AutoCAD/POINT for å kunne utføre 2- og 3-dimensjonale tegne- og konstruksjonsoppgaver. Lære å produsere byggetegninger vha. POINT-konstruksjonsapplikasjoner.

Grunnleggende AutoCAD/POINT-kommandoer. Håndtere lag, blokker, eksterne referanser og utplottning. 2- og 3-dimensjonale tegninger. Modellorientert prosjektering. Objektorientert DAK.

Undervisning

Forelesning og dataøvinger. Obligatorisk fremmøte.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Oppgaver. Bestått/ikke bestått. Antall oppgaver opplyses ved semesterstart.

Obligatoriske øvingsoppgaver og obligatorisk fremmøte må være godkjent for å bestå emnet.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG0550 CAD 3. Visualisering

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi en videregående innføring i AutoCAD med spesiell vekt på 3D-modellering og visualisering og en innføring i 3D Studio MAX i sammenheng med visualisering og animasjon av 3D-modeller.

Tegnings- og editeringsfunksjoner i 2D og 3D. Visualiseringsprinsipper. Grunnleggende visualisering i AutoCAD og 3DStudioMAX. Overføring/interaksjon mellom AutoCAD og 3D

Studio MAX.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Øvingsarbeider. Bestått/ikke bestått. Antall arbeider opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG1112 Design 2. Konstruksjonslære

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi nødvendig kjennskap til beregningsmetoder i statikk for bruk i dimensjoneringsfagene.

Statisk bestemte og statisk ubestemte konstruksjoner. Beregning av skjærkraft, bøyemoment og aksialkraft diagram for fagverk, bjelker og rammer og deformasjoner pga. ytre last.

Beregningsmetodene som benyttes er differensiallikning for bjelke, krumningsflatemetoden, enhetslastmetoden og cross metoden.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver. Minst 75 % må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG1251 Bygningsmateriallab

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i TRES, bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi kunnskap om enkel fasthetslære og materialtekniske egenskaper for de mest aktuelle bygningsmaterialer.

Betong, stål og tre. Ulike kvaliteter og kvalitetenes innvirkning på styrke og deformasjonsegenskaper. Praktiske oppgaver. Det skal skrives en semesteroppgave på grunnlag av laboratorieforsøk eller et faktisk prosjekt. Semesteroppgaven skal utføres i gruppe.

Undervisning

Forelesning, praktiske laboratorieoppgaver og gruppearbeid (inkludert semesteroppgave).

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Labrapporter teller 30 % og semesteroppgave teller 70 %. Gradert karakter. Semesteroppgaven skal utføres i gruppe og presenteres muntlig for klassen. Muntlig presentasjon er justerende for den skriftlige karakteren på semesteroppgaven. Det fastsettes individuell karakter etter den muntlige presentasjonen. Antall rapporter opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

BYG101, 6 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>BYG1260 Design 1. Formgiving</i>
--

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, dataassistert design i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi oversikt over design som fagområde, utvikle kreativitet og evne til å oppleve, forstå og vurdere ulike designuttrykk. Gi forståelse for hvorfor man skal samarbeider med kvalifiserte designere.

Innføring i designprosess og arbeidsprosesser (form, funksjon og anvendelse). Innsikt i ulike teoretiske begreper og analysemetoder. Grunnleggende presentasjonsteknikk som knyttes til øvingsoppgaver. Kontakt med næringslivet.

Undervisning

Forelesninger, individuell og gruppearbeid med utstillinger av prosjektarbeid og muntlig fremlegg.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Øvingsarbeider. Bestått/ikke bestått. Antall arbeider opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

BYG101, 4 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG1331 CAD 2. GIS
----

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 2. og 3. studieår.

Formål og innhold

Gi kunnskap om elektronisk kartgrunnlag, samt oppbygging og bruk av GIS.

Kartgrunnlaget, hva er GIS, raster- og vektorGIS, aktuell programvare, anvendelse av ArcView. Det skal utføres en semesteroppgave på grunnlag av laboratorieforsøk eller et faktisk prosjekt. Oppgaven skal utføres i gruppe.

Undervisning

Forelesning og øving.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Delprøver fra forelest pensum teller 40 % og semesteroppgave teller 60 %. Gradert karakter. Semesteroppgaven skal utføres i gruppe og presenteres muntlig for klassen. Muntlig presentasjon er justerende for den skriftlige karakteren på semesteroppgaven. Det fastsettes individuell karakter etter den muntlige presentasjonen. Antall delprøver opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG1401 Design 3. Arealplanprosjekt
--

12 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, dataassistert design i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi teoretiske kunnskaper og praktiske ferdigheter i arealplanlegging.

Forvaltningskunnskap, sosiale forhold, lov- og regelverk, estetikk, kultur og naturhistoriske verdier, tekniske og økonomiske betingelser, LA21. Vann og avløp. Det skal utføres et større prosjektarbeid på utarbeidelse av reguleringsplanforslag. Det blir stor mulighet for valg av faglig fordypning.

Undervisning

Nettundervisning, forelesninger og prosjektarbeid i grupper til eksamen i mars.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Delprøver fra forelest pensum teller 40 % og prosjektarbeid teller 60 %. Gradert karakter. Prosjektarbeidet skal utføres i gruppe og presenteres muntlig for klassen. Muntlig presentasjon er

justerende for den skriftlige karakteren på prosjektarbeidet. Det fastsettes individuell karakter etter den muntlige presentasjonen. Antall delprøver opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG2231 Fundamentering

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, dataassistert design i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi forståelse av jordartenes egenskaper, oppbygning og respons på belastning.

Teorien anvendes på fundamentering og stabilitet av løsmasser. Klassifisering av jordarter. Geotekniske problemstillinger som spenninger, jordtrykk, stabilitet, bæreevne og setninger.

Undervisning

Forelesninger og øvingsoppgaver.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Delprøver og slutteksamen, 3 timer. Gradert karakter. Antall delprøver og vektning opplyses ved semesterstart.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG3110 Betong 1

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

BYG0311.

Formål og innhold

Gi innføring i beregning av de vanligste konstruksjonselementer og hvordan dimensjonere enkle konstruksjonsdeler etter gjeldende beregningsforskrifter.

Beregningslære for bjelker, plater og banketter. Dimensjonering etter NS3473 for moment og skjærpåkjenninger. Nedbøyninger og riss. Heft og forankring. Armeringsutførelse.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart + NS3473.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG3122 Betong og stål 2

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, dataassistert design i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi en videreføring i beregningsgrunnlaget og byggemetoder for stål og betong og lære å jobbe selvstendig og se helhetlig på dimensjoneringsfagene.

Tema kan variere fra år til år, det gis en videreutvikling av dimensjoneringskunnskapene fra stål og betong 1. Utvalgte tema innenfor stål og betong blir gjennomgått i forelesningene.

Prosjektoppgaven, som utgjør hovedparten, skal inkludere bestemmelse av statisk system, lastberegning, statiske beregninger, dimensjonering og opptegning.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, veiledning 5 t/u til eksamen i mars.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Prosjektoppgave. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG3231 Trekonstruksjoner

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 2. og 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

BYG0311, BYG1251.

Formål og innhold

Gi innføring i bruk av trevirke som en tradisjonsrik, moderne og miljøvennlig ressurs i vid forstand, og konstruering og dimensjonering av enkle bygningskonstruksjoner.

Ulike treslags egenskaper. Tradisjonelle og nye anvendelsesområder for trevirke. Trevirke som byggemateriale. Lastberegning og dimensjonering av bygningskonstruksjoner i tre.

Undervisning

Forelesning 3 t/u, øving 1 t/u.

Litteratur

NS 3470-1: Prosjekterings- og konstruksjonsregler. Del 1: Allmenne regler. Utdelt materiell.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>BYG3501 CAD 4. Dataverktøy i konstruksjonsfagene</i>
--

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, dataassistert design i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

BYG1111.

Formål og innhold

Gi kunnskap om og ferdigheter i bruk av programvare for statistisk analyse og dimensjonering i materialene stål, betong og tre.

Analyse av konstruksjonsvirkninger. Modellering av konstruksjoner med opplagerbetingelser og laster. Statisk analyse etter 1. og 2. ordens teori. Anvendelse av pålitelighetsstandard og de ulike laststandardene. Dimensjoneringsmoduler oppbygd etter gjeldende norske standarder. Kontroll av beregningsresultater. Øvelse i teknisk rapportering. Flere mindre øvingsoppgaver samt et større prosjekt.

Undervisning

Forelesning og datalab 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Presentasjon av prosjektoppgaven (som utføres i grupper). Bestått/ikke bestått.

Obligatoriske øvingsoppgaver. Minst 60 % må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG4251 Plan og drift 1. Lover og forskrifter
--

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi kunnskap om gjeldende norsk lov- og regelverk for teknisk utførelse og dokumentasjon.

Plan- og bygningslov (PBL) med tilhørende forskrifter (TEK/SAK/GOF) og veiledninger (VEIL). Byggesaksbehandling, ansvar og kontroll systemer, tekniske løsninger. Lover, regler, forskrifter og veiledninger som er viktige for byggeindustrien både i planleggingsfasen og i utførelsesfasen.

Undervisning

Forelesninger 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver. Minst 60 % må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

BYG6100 Hovedprosjekt
----

12 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design i 3. studieår og ingeniørutdanning, dataassistert design i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

Se avsnittet om hovedprosjekt i beskrivelsen av bachelor i ingeniørfag/ingeniørutdanning.

Formål og innhold

Gi praktisk erfaring i prosjektarbeid og utvikle selvstendighet og samarbeidsevne.

Temaområde og problemstilling velges av studenten(e) under veiledning. Prosjektet velges fortrinnsvis innenfor studiets hovedfordypningsområder. I hvilken grad prosjektoppgaver kan omfatte andre områder, avhengiger av veiledningskapasiteten. Prosjektet utformes så langt det er mulig slik at det kan gjennomføres og utprøves i bedrifter slik erfaring med praktisk-industriell anvendelse av de teoretiske kunnskaper, og et innblikk i industriens behov på dette området oppnås.

Undervisning

Selvstendig arbeid tilrettelagt med veiledning.

Eksamen

Gjennomføring av prosjekt, prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT100 Datateknikk

5 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag og toårig ingeniørutdanning i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi en grunnleggende innføring i IKT (informasjons- og kommunikasjonsteknologi).

Datamaskiner og operativsystemer, grensesnitt, standard utstyr og programpakker. Datakommunikasjon og datanettverk. Strukturert problemanalyse, enkle programrutiner. Lover og regler, personvern.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Oppgaver. Bestått/ikke bestått. Antall oppgaver opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner

DAT102, 5 sp. ENE102, 5 sp. DAT0510, 5 sp. DAT0511, 5 sp. DAT2006, 3 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi.

DAT101 Programmering grunnkurs

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk, nettverksdrift og sikkerhet og teleteknikk, bachelor i multimedieteknologi og -design i 1. studieår og de ettårige påbygningsstudiene i datateknikk og i programmering og multimedia.

Anbefalte forkunnskaper

5 timers kurs fra videregående skole.

Formål og innhold

Gi en grunnleggende innføring i programmering med spesiell vekt på objektorientert tenkemåte.

Programmeringsspråket som benyttes er Java. Innføring i klasser, metoder, objekter, konstruktører, arv, hendelser og unntak. Strukturert programmering med innføring i datatyper, tilordninger, logiske uttrykk, løkker, parameteroverføringer, tabeller og filbehandling. Objektorientert analyse og design med UML.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Core Java Fundamentals, Volume 1.

Eksamen

Laboppgaver teller 30 % og skriftlig eksamen teller 70 %. Gradert karakter. Antall laboppgaver opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner

DAT0530, 10 sp. DAT0520, 5 sp. DAT0521, 5 sp. DAT2126, 5 sp. DAT2127, 5 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT102 Datateknikk og webpublisering

10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i multimedieteknologi og -design i 1. studieår og ettårig påbyggingsstudium i programmering og multimedia.

Formål og innhold

Gi en grunnleggende innføring i IKT (informasjons- og kommunikasjonsteknologi) og inngående innføring i webpublisering.

Datamaskiner og operativsystemer, grensesnitt, standard utstyr og programpakker. Datakommunikasjon og datanettverk. Strukturert problemanalyse, enkle programrutiner. Lover og regler, personvern. Grunnleggende prinsipper for web-design. Web-bevissthet (målgruppe og virkemidler). Html. Optimalisering av bilder, video og lyd for bruk på web. Animasjoner for web. Cascading style sheets. Opplasting av websider.

Undervisning

Forelesning 4 t/u og øvinger. Innlevering av egen "web-site" hvor bestemte elementer er inkludert.

Litteratur

B. Kjos (red.): *Innføring i Informasjonsteknologi*. TAPIR forlag. The Web Wizard's Guide to HTML (ISBN 0-201-74172-5). The Web Wizard's Guide to Web Design ISBN 0-201-74562-5.

Eksamen

Oppgaver teller 50 % og skriftlig eksamen, 3 timer, teller 50 %. Bestått/ikke bestått. Begge deler må bestås for å få bestått eksamen. Antall oppgaver opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner

DAT100, 5 sp. ENE102, 5 sp. DAT0510, 5 sp. DAT0511, 5 sp. DAT2006, 3 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT103 Digitale kretser, mikroprosessorteknikk og operativsystemer
---

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk, nettverksdrift og sikkerhet i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i elektroniske digitale kretser og maskinvareoppbygging, virkemåte og programmering av mikroprosessorer. Gi grunnleggende UNIX-kjennskap og forståelse for hvordan et operativsystem administrerer ressursene i en datamaskin og hvordan moderne filsystem og operativsystem fungerer.

Høst: Digitale logiske kretser. Boolsk algebra. Tallsystemer. Vipper, registre og busser. Logiske og aritmetiske operasjoner. Negative tall. Aritmetisk/logisk regneenhet (ALU). Symbolsk adressering. Intel x86 assemblyprogrammering. Prosedyrer. Ulike adresseringsmetoder. Flytdiagram og pseudokoding. Styling av LEGO inn/utenheter. Bruk av utviklingsystem. Vår: Generell operativsystemteori om prosesser. Tråder, bruk av sentralprosessoren(e), synkronisering av prosesser, minnehandtering, virtuelt minne. Filsystemer, inn-/utenheter og vranglåsituasjoner. Fokus på Linux som serveroperativsystem og embedded plattform.

Undervisning

Høst: Forelesning 2 t/u, teoriøving 1 t/u, laboratorieøving 4 timer annenhver uke. Vår: Forelesning 2 t/u, laboratorie-/øvingsoppgaver 2 t/u.

Litteratur

P.J. Johnsen: *Mikroprosessorteknikk med Intel x86 prosessorer*. J.O. Gorman: *Operating Systems*. Tillegglitteratur opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Laboppgaver og skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter. Antall laboppgaver og vektning opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

ELE100, 2sp. ENE101, 2 sp. DAT2311, 5 sp. DAT1250, 5 sp. ELE1230, 3 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT104 Multimediedesign
----

10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i multimedieteknologi og -design i 1. studieår og ettårig påbyggingsstudium i programmering og multimedia.

Formål og innhold

Gi et grunnlag for bruk av utvalgte grafiske dataverktøy og sette studenten i stand til å produsere bevisste designere med hensyn på bruk i interaktive medier, trykksaker, animasjoner og video.

Kunsthistorie. Form og farge. Design med hensyn på ulike medier og målgrupper. Pikkelsbasert grafisk software (Adobe Photoshop). Vektorbasert grafisk software (Adobe Illustrator). Introduksjon til Macromedia Flash. Copyright. Multimedieprosjektering.

Undervisning

Forelesning 3 t/u, delvis i auditorium, delvis i laboratorium.

Litteratur

B.M. Pedersen: *Graphics Interactive Design 2*. Graphics Press 2002. ISBN 1888001925.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Bestått/ikke bestått.

Obligatoriske øvingsoppgaver (6 stk.) må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner

DAT2460, 6 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT105 Video og lyd

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i multimedieteknologi og -design i 1. studieår.

Formål og innhold

Gjøre studenten fortrolig med prosessen med å skape et ferdig videoprodukt av høy teknisk kvalitet på både bilde og lyd.

Bruk av videokamera i forskjellige opptakssituasjoner. Bildeutsnitt, kameravinkler, lyssetting og lydbevissthet. Manus og dreiebok. Journalistikk. Redigering av video digitalt på pc med utvalgt software. Formater og TV-teknikk. Bruk av programmer for å kombinere video med annen type grafikk. Opptak og redigering av digital audio. MIDI, synthesizere, sampling, effekter og mastering. Audiosequensere, musikkkomposisjon og -produksjon.

Undervisning

Forelesning 3 t/uke, delvis i auditorium, delvis i laboratorium.

Obligatoriske øvingsoppgaver (se også avsnittet om eksamen):

1. Kamerabruk og bevisst bruk av omgivelseslyd og lydeffekter.
2. Intervju.
3. Opptak, redigering og lagring av lydeffekter.
4. Musikkomposisjon og -produksjon.

Prosjektoppgave: En egenprodusert video med egenprodusert lyd (se også avsnittet om eksamen).

Litteratur

Video: F. Jakobsen: *Videologi – Håndbok i videoproduksjon*, J. Toreg: *Klipp til!* Abstrakt forlag.

Lyd: D.M. Huber, R.E. Runstein: *Modern Recording Techniques*. Focal Press.

Eksamen

Prosjektoppgave teller 60 % og slutteksamen, 3 timer, hovedsakelig av flervalgstype (multiple choice) teller 40 %. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver (4 stk.) må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>DAT2050 Datamaskinarkitektur</i>
--

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, drift av datasystemer i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT0530.

Formål og innhold

Gi praktiske kunnskaper om maskinvare i pc og tjenermaskin, hvordan konfigurere pc-er, lokalisere feilkilder og skifte deler i maskinen på en forsvarlig måte. Gi oversikt over komponentenes virkemåte (prosessor, I/O, kontrollere, etc).

Pc-komponenter: kabinett, hovedkort, busser, CPU, BIOS, cache, RAM og disker. Kontrollere, adaptore og andre I/O-moduler. Sekundærminne: magnetisk disk, CD-ROM, DVD, bånd og andre typer. Avbruddsmekanismen. Programmert- og avbruddsdrevet I/O, DMA, bussmastering. Skrivere: typer, tekniske feil, minne, nettkort i skrivere og installasjon/konfigurering.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, laboratorie-/øvingsoppgaver 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Prosjektoppgave teller 75 % (der muntlig framføring av prosjektet teller 25 % og prosjektrapport teller 50 %) og temaforelesning teller 25 %. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>DAT2132 Algoritmer og datastrukturer</i>
--

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk og drift av datasystemer i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT0530.

Formål og innhold

Gi bred innføring i ulike datastrukturer.

Datastrukturer, bl.a. lister, stakk, kø, tre og graf. Algoritmer/pseudokoder. Oppgaver med programmering i Java. En del av opplæringen vil være språkuavhengig (utarbeiding av algoritmer), men Java (m/objektorientering) vil bli brukt som verktøy for å illustrere disse ulike strukturene.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>DAT2251 Avansert Windows-programmering</i>
--

12 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT0530.

Formål og innhold

Gi kunnskaper om utvikling av programvare for Windows ved hjelp av C# og C++.

C#: .NET plattformen. CLR/CTS/CLS. C#-klasser. Objektorientering. Exception handling. Windows Forms. Tråder. Grafikk. COM. Databaser, ADO.NET. Input/Output. Web-services. C++: Meldinger og meldingshåndtering. Microsoft Foundation Classes og MFC Application Framework. SDI, MDI og dialogbaserte programmer. Serialisering. Printing og print preview. COM. Active Template Library, ATL. Databaser vha. ODBC.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, datalaboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

A. Troelsen: *C# and the .NET platform*, Apress, ISBN: 1893115593. Sheperd, Kruglinski: *Programming with Microsoft Visual C++ .NET*, Sixth Edition (Core Reference), Microsoft Press; ISBN: 0735615497.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner

DAT2230, 3 sp. DAT2231, 6 sp. DAT2250, 9 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>DAT2311 Operativsystemer og systemprogrammering</i>
---

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk og drift av datasystemer i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT0530.

Formål og innhold

Oppnå grunnleggende UNIX-kjennskap. Gi forståelse for hvordan et operativsystem administrerer ressursene i en datamaskin og hvordan moderne filsystem og operativsystem fungerer.

Generell operativsystemteori om prosesser, tråder, bruk av sentralprosessen(e), synkronisering av prosesser, minnehandtering, virtuelt minne, filsystemer, inn-/utenheter og vranglåsituasjoner. Fokus på Linux som serveroperativsystem og embedded plattform.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, laboratorie-/øvingsoppgaver 2 t/u.

Litteratur

J.O. Gorman: *Operating Systems*. Tillegglitteratur oppgis av faglærer.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner

DAT103, 5 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2422 Multimedieprosjekt

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 3. studieår og valgretning multimedia i påbyggingsstudium i programmering og multimedia.

Anbefalte forkunnskaper

DAT2450.

Formål og innhold

Gi innføring i verktøy og metoder til bruk i utviklingen av en multimedieapplikasjon.

Gjennomføre et multimedieprosjekt.

Undervisning

Selvstendig arbeid tilrettelagt med veiledning til eksamen i mars. Kan undervises på engelsk.

Eksamen

Gjennomføring av multimedieprosjekt med prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Bestått/ikke bestått. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2430 Multimedieteknikk

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 3. studieår og valgretning multimedia i påbyggingsstudium i programmering og multimedia.

Formål og innhold

Gi kunnskap om eksisterende multimediesystemer og bruk av multimedieteknikk i moderne informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Utvikle evnen til å se anvendelser for multimedia i dagens og morgendagens teknologi.

Multimedia knyttet til datamaskin og nettverk. Generering, behandling og presentasjon av lyd, bilde og video. Sentrale emner er informasjonsteori, digitalisering, komprimeringsteknologi, produksjons- og presentasjonsteknikk, filformater og standarder.

Undervisning

Forelesning, prosjekt- og nettbasert undervisning 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart. Internett-sider <http://fag.grm.hia.no/dat2430>.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatorisk prosjektoppgave må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2450 Grafisk databehandling

12 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT0530.

Formål og innhold

Gi en generell innføring i prinsipper for grafisk databehandling og teorier som danner grunnlaget for tredimensjonal modellering.

Bruksområder for grafisk databehandling. Utstyrsuavhengige grafiske systemer. Grunnleggende rastergrafikkalgoritmer for tegning. Algoritmer og datastrukturer for klipping, vindusteknikk, transformasjoner. Prinsipper for rastergrafikk og interaktive teknikker. Spesielle maskinarkitekturer for rastergrafikk. Geometrisk modellering av produkter der de ulike metodene diskuteres. Gjennomgang av algoritmer for fjerning av skjulte linjer og flater, skyggelegging og glatting av kurver/flater. Representasjon av kurver/flater samt modeller for angivelse av lys og

farger. Tegning/modellering ved hjelp av et aktuelt modelleringsprogram.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, datalaboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

Foley, Van Dam, Feiner, Hughes, Phillips: *Introduction to Computer Graphics*.

Eksamen

Laboppgaver teller 30 % og skriftlig eksamen teller 70 %. Gradert karakter. Antall laboppgaver opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2460 Multimediedesign

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi et grunnlag for bruk av utvalgte grafiske dataverktøy og sette studenten i stand til å produsere bevisste designere med hensyn på bruk i interaktive medier, trykksaker, animasjoner og video.

Kunsthistorie. Form og farge. Design med hensyn på ulike medier og målgrupper. Pikkbasert grafisk software (Adobe Photoshop). Vektorbasert grafisk software (Adobe Illustrator). Introduksjon til Macromedia Flash. Copyright. Multimedieprosjektering.

Undervisning

Forelesning 3 t/u, delvis i auditorium, delvis i laboratorium.

Litteratur

B.M. Pedersen: *Graphics Interavtive Design 2*. Graphics Press 2002. ISBN 1888001925.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Bestått/ikke bestått.

Obligatoriske øvingsoppgaver (4 stk.) må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner

DAT104, 6 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2610 Datakommunikasjon

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk og teleteknikk i 3. studieår og drift av datasystemer i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT0530.

Formål og innhold

Gi innføring i forskjellige former for datakommunikasjon, og innsikt i arkitekturen som brukes i datanettverk.

Inneholder datakommunikasjon fra applikasjoners synsvinkel og går ned i underliggende protokoller med dette som utgangspunkt. Sentrale temaer er applikasjonsprotokoller, nettforståelse, nettverkskomponenter, internettverk (TCP/IP, Ipv6), grunnleggende protokollbegrep, sikkerhet, nettverksadministrasjon, ruting, tjenestekvalitet, navnetjeneste, lokalnett, og aksessnett.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, laboratorie-/øvingsoppgaver 2 t/u.

Litteratur

J.F. Kurose, K.W. Ross: *Computer Networking*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2621 Klient/tjenerprogrammering

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT0530, DAT2311, DAT2610.

Formål og innhold

Gi en innføring i arkitektur og prinsipper for klient/tjener-systemer.

Teoretisk innføring klient/tjener paradigmet, navngiving/binding, fjerne prosedyrekall (RPC) prinsipper og protokoller, abstrakt syntaks (grensesnitt spesifisering), konkret syntaks og overføringsformat, interoperabilitet. Aktuelle konkrete arkitekturer/teknologier for klient/tjener-system: Klient- og tjenerprogrammering med (BSD) sockets, webteknologi: (HTTP, Servlets), Java RMI og CORBA (arkitektur, IDL, praktisk programmering).

Undervisning

Forelesning 3 t/u, laboratorie-/øvingsoppgaver 3 t/u og nettundervisning til eksamen i mars.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Prosjektoppgave. Bestått/ikke bestått.

Obligatorisk prosjektarbeid må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2631 Telematikknett

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk, drift av datasystemer og teleteknikk i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi grunnleggende forståelse for nettstrukturer, komponenter og prinsipper i tele- og datanett.

Egenskaper ved og transport av digitale signaler. Nettkonsepter, multipel aksess konsepter, aksesskontrollsystemer, teleprotokoller, svitsjing/rutingprinsipper, signalering, tjenestekvalitet, feilkontroll.

Undervisning

Forelesning, øving og nettbasert 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2636 Mobil kommunikasjon

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk og teleteknikk i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi grunnleggende kjennskap til fundamentale prinsipper og problemstillinger i mobile kommunikasjonssystemer.

Generelt om trådløs kommunikasjon. Signalutbredelse, multipleksing, modulasjon. Medium aksess kontroll og multipleksingprinsipper. Mobile kommunikasjonssystemer. Satellittsystemer. Kringkastingssystemer. WLAN.

Undervisning

Forelesning, øving og nettbasert til eksamen i mars.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Studiepoengsreduksjoner.

DAT2635, 3 sp. ELE5511, 3 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2650 Web-teknikker 1

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 3. studieår og valgretning web i påbyggingsstudium i programmering og multimedia.

Formål og innhold

Gi kunnskap om og ferdigheter i Internett-teknologi med fokus på serverside applikasjonsutvikling.

Introduksjon, presentasjon av infrastruktur og verktøy. Html og grunnleggende Internett-begreper. Klient- og serverscript. Databasekobling, asp.net, DHTML og XML. Enkelte aktuelle teknologier/standarder.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, laboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

Se <http://fag.grm.hia.no/dat2650>.

Eksamen

Gruppeoppgave. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2660 Web-teknikker 2

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 3. studieår og valgretning web i påbyggingsstudium i programmering og multimedia.

Formål og innhold

Inngående kunnskap om en utvalgt Internett-teknologi.

Prosjekt/ledet selvstudium i gruppe. Gruppen velger i samarbeid med faglærer et tema eller en teknologi som skal studeres. Gruppearbeidet skal resultere i et websted som illustrerer teknologien ved en leksjon eller applikasjon med forklaring til bruk av teknikker.

Undervisning

Prosjektbasert til eksamen i mars. Kan undervises på engelsk.

Litteratur

Avhengig av tema.

Eksamen

Gruppeoppgave og presentasjon. Bestått/ikke bestått. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2700 Katalogtjenester

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, drift av datasystemer i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi oversikt over sentrale standarder for katalogtjenester, innsikt i og erfaring med anvendelser av utvalgte katalogtjenester og innsikt i programmering/skripting mot kataloger.

Oversikt over sentrale standarder og produkter som X.500, LDAP, NDS og Active Directory. Etablering av kataloger: tekniske og organisatoriske aspekter ved struktur, kvalitet og sikkerhet. Anvendelser som brukerprofiler, identifikasjon, tilgangskontroll, oppslag og filtrering av ressurser. Programmering/skripting mot en katalogtjeneste.

Undervisning

Forelesning, øving og nettbasert undervisning 5 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Semesteroppgave. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2730 Informasjonssystemer

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, drift av datasystemer i 3. studieår og valgretning drift i påbyggingsstudium i programmering og multimedia.

Formål og innhold

Gi innsikt i sentrale IT systemer i typiske bedrifter.

Oversikt over systemenes funksjon og integrering, tekniske og organisatoriske problemstillinger rundt anskaffelse, innføring, drift og tilpassing av slike systemer. Gjennomgang av et begrenset utvalg av sentrale IKT-systemer (f.eks. salg, innkjøp, personal, regnskap, lager eller

produksjonsplanlegging). Problemstillinger rundt anskaffelse, innføring og drift av systemene. Viktige suksessfaktorer for ulike systemer. Differensiert krav til drift og infrastruktur.

Undervisning

Forelesning, øving og nettbasert undervisning 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Prosjektoppgave. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>DAT2750 Internett-tjenester</i>
---

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, drift av datasystemer i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT2900.

Formål og innhold

Gi innføring i installasjon og drift av de viktigste tjenestene innenfor Internett/intranett. Lære å vurdere sikkerheten i forbindelse med tjenestene og iverksette tiltak for å forbedre denne.

Drift og installasjon av web, e-post, FTP, DNS, news og andre liknende tjenester. Koplingen web-database og back-end-tjenester. Vurdering av og tiltak i forbindelse med sikkerheten.

Undervisning

Forelesning 3 t/u, laboratorie-/øvingsoppgaver 4 t/u til eksamen i mars.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatorisk prosjektarbeid må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>DAT2770 IT-strategi og økonomi</i>
--

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, drift av datasystemer i 3. studieår og valgretning drift i påbyggingsstudium i programmering og multimedia.

Formål og innhold

Gi en innføring i begreper og metoder i IT-strategiarbeid og noen bedriftsøkonomiske problemstillinger relatert til IT-systemer.

Forholdet mellom virksomhetens overordnede strategi og IT-strategi. Planleggingsprosessen for IT-systemer. Administrasjon av en portefølje av applikasjoner. Handlingsplaner og budsjettering. Investeringsanalyse. Kost-nytteanalyse.

Undervisning

Forelesning 3 t/u, øvingsoppgaver 4 t/u til eksamen i mars.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2800 Databaser 1

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi generell innføring i databaseteori med spesiell vekt på forståelse av relasjonsdatabaser, opplæring i SQL (standard språk for relasjonsdatabaser) og program- og databaseutviklingsverktøyet Centura Team Developer.

Historikk, generelt om databaser, ulike typer databaser, DBMS og Data Dictionary. Systemansvarlig, brukere, privilegier og sikkerhet. Klient/server. Relasjonsdatabaser, tabeller og key (primary/secondary). Normalisering. Indeks, B-trær, Cluster og hashing. SQL (standard språk for relasjonsdatabaser), historikk, datadefinisjonsspråk, datamanipulasjonsspråk og datakontrollspråk. Oppretting av tabell/view, query mot en database, query mot enkelttabeller, query mot multiple tabeller, aggregatfunksjoner, join, rekursiv query, korrelerte subqueries, oppdatering av tabeller/view, tabellføringer, transaksjonsprosessering, låsemekanismer og privilegier. Interaktiv/embedded/statisk/dynamisk SQL. Bruk av moderne databaseutviklingsverktøy.

Undervisning

Forelesning og datalaboratorieøving 4 t/u.

Litteratur

Groff, Weinberg: *Using SQL*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2820 Databaser 2

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT0530, DAT2800.

Formål og innhold

Gi videregående ferdigheter i design og utvikling av databaseapplikasjoner for relasjonale databaser, innføring i OO- og OR-databaser og bruk av JDBC.

Videreføring i bruk av SQL, innføring i OR- og OO-databaser, fysisk design, aksess-strukturer, videreføring i modellering og mapping med fokus på UML. Introduksjon til JDBC, gjennomgang av noen "spesielle" databaser (Data warehouse). Transaksjoner og flerbrukerapplikasjoner. Bruk av Java, SQL og JDBC i en øvingsoppgave.

Undervisning

Forelesning, prosjektarbeid og nettundervisning 7 t/u til eksamen i mars.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2900 Nettverksdrift

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, drift av datasystemer i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i grunnleggende prinsipper innenfor driftsmetodikk for lokalnettverk, praktisk erfaring innenfor drift av de viktigste nettverksoperativsystemene og nødvendige bakgrunnskaper en systemansvarlig trenger for å drifte nettverk.

Maskinvarekomponenter i lokalnettverk, tjenermaskinspesifikasjon, lokalnettverk design (strukturert kabling, svitsje-teknologi), funksjoner i lokalnettverk operativsystemer, brukermiljø og sikkerhet, sikkerhetskopiering av nettverk, driftsfilosofi.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, laboratorie-/øvingsoppgaver 2 t/u.

Litteratur

A.B. Mikalsen: *Drift av lokalnettverk, design og sikkerhet*, TAPIR/TISIP.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver på nettverkslaboratorium må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2920 Nettverksdrift 2

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, drift av datasystemer i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT2900.

Formål og innhold

Lære design og planlegging, installasjon, konfigurering, drift, overvåking og vedlikehold av nettverk.

Designe nettverk etter ønsket funksjonalitet. Design av nettverk med svitsjede systemer og strukturert kabling, nettverksprotokoller for drift og overvåking (SNMP, RMON), videregående driftsmetodikk og planlegging, krise-/katastrofeplanlegging, nettverk med multiprotokoller.

Undervisning

Forelesning, 2 t/u, laboratorie-/øvingsoppgaver 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver på nettverkslaboratorium må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT2950 Nettverk og sikkerhet

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, drift av datasystemer i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

DAT0530, DT2610.

Formål og innhold

Gi en oversikt over grunnleggende prinsipper og teknologi for datasikkerhet. Gjennomgå sikkerhet i eksisterende systemer spesielt i forbindelse med bruk av Internett.

Generell sikkerhet av informasjonstjenester. Beskyttelse mot innbrudd i systemet. Viruser, worms. Kryptering. Sikkerhet i IP lag. IPSEC og brannmur. VPN. Systemer for kryptering av meldinger, generelt om virkemåten, kryptering av e-post, filer, verifisering av innhold og sikkerhet i forbindelse med signaturer. Autentisering, utveksling av nøkler. Digitale signaturer. Bruk av betalingstjenester på Internett. Sikkerhet av WWW-transaksjoner.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, laboratorie-/øvingsoppgaver 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Gjennomføring av prosjekt, prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

DAT6000 Hovedprosjekt

12 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk og drift av datasystemer i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

Se avsnittet om hovedprosjekt i beskrivelsen av bachelor i ingeniørfag/ingeniørutdanning.

Formål og innhold

Gi erfaring i gjennomføring av et større datateknisk prosjekt.

Temaområde og problemstilling velges av studenten(e) under veiledning. Prosjektet velges fortrinnsvis innenfor studiets hovedfordypningsområder. I hvilken grad prosjektoppgaver kan omfatte andre områder, avhenger av veiledningskapasiteten. Prosjektet utformes så langt det er mulig slik at det kan gjennomføres og utprøves i bedrifter slik at erfaring med praktisk-industriell anvendelse av de teoretiske kunnskaper, og et innblikk i industriens behov på dette området oppnås.

Undervisning

Selvstendig arbeid tilrettelagt med veiledning. Kan undervises på engelsk.

Eksamen

Gjennomføring av prosjekt, prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>DAT6010 Hovedprosjekt</i>
----

18 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, datateknikk i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

Se avsnittet om hovedprosjekt i beskrivelsen av bachelor i ingeniørfag/ingeniørutdanning.

Formål og innhold

Gi erfaring i gjennomføring av et større datateknisk prosjekt.

Temaområde og problemstilling velges av studenten(e) under veiledning. Prosjektet velges fortrinnsvis innenfor studiets hovedfordypningsområder. I hvilken grad prosjektoppgaver kan omfatte andre områder, avhenger av veiledningskapasiteten. Prosjektet utformes så langt det er mulig slik at det kan gjennomføres og utprøves i bedrifter slik at erfaring med praktisk-industriell anvendelse av de teoretiske kunnskaper, og et innblikk i industriens behov på dette området oppnås.

Undervisning

Selvstendig arbeid tilrettelagt med veiledning. Kan undervises på engelsk.

Eksamen

Gjennomføring av prosjekt, prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>DAT6011 Prosjekt</i>
----

18 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i påbyggingsstudium i programmering og multimedia.

Formål og innhold

Gi erfaring i gjennomføring av et datateknisk prosjekt med vekt på programmering, multimedia, drift eller web.

Temaområde og problemstilling velges av studenten(e) under veiledning. Prosjektet velges fortrinnsvis innenfor programmering, multimedia, drift eller web. Prosjektet utformes så langt det er mulig slik at det kan gjennomføres og utprøves i bedrifter slik at erfaring med praktisk-industriell anvendelse av de teoretiske kunnskaper og et innblikk i industriens behov på dette området, oppnås.

Undervisning

Selvstendig arbeid tilrettelagt med veiledning. Kan undervises på engelsk.

Eksamen

Gjennomføring av prosjekt, prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE100 Elektroniske kretser

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, teleteknikk i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi et grunnlag i analyse av elektriske kretser, en innføring i bruk av elektroniske komponenter og en innføring i grunnleggende digitalteknikk.

Elektriske størrelser og enheter. Kretselementer, strøm-spennings-karakteristikker. Ohms lov. Kirchhoffs lover. Likestrøm, vekselstrøm. Transformerte (komplekse) størrelser. Viserdiagram. Impedans, admittans. Nettverksteoremer. Transformatorer. Innføring i 3-fase system. Digitale logiske kretser. Boolsk algebra. Tallsystemer. Dioder. Transistorer. Operasjonsforsterkere. Enkle forsterkerelementer. Komparatorer. Lineære kretser. RLC-kretser. Bode-plot for enkle kretser. Komponenter.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 1 t/u, laboratorieøving 3 timer annenhver uke.

Litteratur

J.W.Nilsson , S.A.Riedel: *Electric Circuits*, 6. edition. Kompendium i digitalteknikk. P.Horowitz, W. Hill: *The Art of Electronics*, 2. edition.

Eksamen

Skriftlig eksamen på slutten av høstsemesteret teller 40 % og skriftlig eksamen på slutten av vårsemesteret teller 60 %. Gradert karakter. Varighet på eksamen opplyses ved semesterstart. Obligatoriske øvingsoppgaver (4 regneøvinger, 6 laboratorieøvinger og 2 prosjektoppgaver) må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner.

DAT103, 2 sp. ENE101, 3 sp. ELE2241, 6 sp. ELE2250, 3 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE1520 Digitalteknikk

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, teleteknikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ELE1230.

Formål og innhold

Gi et grunnlag for analyse og syntese av synkrone og asynkrone digitale systemer, bli kjent med elementene i moderne datasystemer og vise metoder for utvikling av digitale systemer ved bruk av programmerbare logiske kretser.

Logikkfamilier (teknologi) og støyegenskaper. Forenklingsmetoder. Asynkrone og synkrone systemer. Sekvenser, timing, klokking og tidskonflikter. Aritmetiske kretser. Tilstandsmaskiner. Hardware beskrivelse i HDL (Hardware Description Language). Bussystemer og I/O kretsdesign. Lavnivå kommunikasjon og handshake. Programmerbare logiske kretser.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u, laboratorieøving, prosjekt 30 timer.

Litteratur

Brown, Vranesic: *Fundamentals of Digital Logic with VMDL Design* og <http://fag.grm.hia.no/ELE1520>.

Eksamen

Prosjektoppgave teller 50 % og skriftlig eksamen, 3 timer, teller 50 %. Gradert karakter. Begge deler må bestås for å få bestått eksamen.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE1530 Videregående mikroprosessorteknikk

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, teleteknikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ELE1230.

Formål og innhold

Gi innføring i oppbygging og programmering av styresystemer basert på mikrokontrollere.

Styresystemer med mikrokontrollere. "Embedded computer systems". Programmering av mikroprocessorsystemer, assembly og høynivå (C). Programutviklingsverktøy: krysskompilator, assembler, lenker, biblioteker og "source level debugger". Parameteroverføring, stakkmanipulasjoner og indeksert adressering. Lageradministrasjon. Avbrudd og avbruddshåndtering. I/O-drivere og programmerbare I/O-kretser. Serieprotokoller. Grensesnitt sensorer-mikroprosessor og mikroprosessor-aktuatorer.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, regne- og laboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

Kompendier. Referansemanual.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE2250 Elektriske kretser 2

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ELE2241.

Formål og innhold

Gi praktiske kunnskaper i elektronikk og forståelse for hvordan beregninger på elektroniske og magnetiske kretser gjennomføres.

Dioder. Transistorer. Operasjonsforsterkere. Enkle forsterkerelementer. Komparatorer. Elektrisk felt. Kapasitans og kondensatoren som kretselement. Magnetisk felt. Magnetiske kretser. Induksjon. Magnetisk energi og kraft.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, regne- og laboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner.

ELE100, 3 sp. ELE2213, 3 sp. ELE2231, 3 sp. MAS1100, 3 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE2340 Elektronikk

12 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, teleteknikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi forståelse av virkemåten til moderne halvlederkomponenter og hvordan de brukes i forskjellige kretsløsninger. Gi trening i prosjektarbeid og informasjonssøk.

Operasjonsforsterkere. Forsterkerteknikk. Filtertechnik. Oscillatorer. Møte mellom digital- og analogteknikk. Signaloverføring. Måleteknikk. Systemtenking. Praktiske forhold som offset, forvrengning, båndbredde, slew rate og støy.

Undervisning

Forelesning, prosjektarbeid og nettundervisning 4 t/u.

Litteratur

P. Horowitz, W. Hill: *The Art of Electronics*.

Eksamen

Prosjektoppgave teller 50 % og skriftlig eksamen, 3 timer, teller 50 %. Gradert karakter. Begge deler må bestås for å få bestått eksamen.

Obligatorisk prosjektarbeid må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE3100 Teleteknikk

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, teleteknikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ELE2241.

Formål og innhold

Gi innføring i grunnleggende prinsipper i telekommunikasjon.

Transmisjonslinjeteori. Fiberoptisk kommunikasjon. Overføringskapasitet. Modulasjon/demodulasjon. Tidsdelt multipleksing. Digital transmisjon, Datakommunikasjon.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 1 t/u, laboratorieøving 3 timer annenhver uke.

Litteratur

Bateman, Andy: *Digital Communications*, Addison Wesley Longman, 1998.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE3202 Digital signalbehandling

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, teleteknikk i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ELE2340.

Formål og innhold

Gi kunnskaper om generelle grunnleggende prinsipper, teorier og teknikker som anvendes i digital signalbehandling.

Sampling, A/D og D/A konvertering. DFT, IDFT og FFT. Vindusfunksjoner. Korrelasjon og folding. Z og invers Z transformasjon. Egenskaper ved og anvendelser av Z transformen. Transferfunksjoner. Poler og nullpunkter. Impuls og frekvensrespons. Digitale filtre (FIR og IIR), egenskaper og strukturer. FIR-filterdesign etter vindusmetoden, IIR-filterdesign etter polnullpunkt plassering og etter bilinear transformasjonsmetoden. Multiratesignalprosessering, desimring og interpolering og eksempler på effektive realiseringer.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 1 t/u, laboratorieøving 3 timer annenhver uke.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE3300 Lineære systemer

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk og teleteknikk i 2. studieår, mekatronikk i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, mekatronikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi teoretiske kunnskaper og metodelære for regulering av dynamiske systemer og vise enkle praktiske anvendelser for reguleringsteknikken.

Statisk og dynamisk modellering av termiske, mekaniske, elektriske og massesystemer. Negativ tilbakekobling, blokkdiagrammer og blokkdiagramanalyse. Matematisk grunnlag for reguleringsteknikken. Standard transferfunksjoner, dynamisk analyse, nullpunkt og poler. Frekvensresponsmetoder og standard former. Regulering av 1. og 2. ordenssystemer.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, regne- og laboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

F. Haugen: *Regulering av dynamiske systemer*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE4313 Sanntidssystemer

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, teleteknikk i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ELE1530.

Formål og innhold

Gi innføring i beskrivelse og implementering av sanntidssystemer.

Eksempler på sanntidssystemer. "Embedded Computer Systems". Språk for sanntidsprogrammering. Administrasjon av sanntidsaktiviteter. Multiprogrammering (multi tasking). Sanntidsoperativsystemers funksjon og anvendelser. The Specification and Description Language (SDL). Beskrivelse av sanntidssystemer ved hjelp av SDL. Koding av program for sanntidssystemer beskrevet i SDL i programmeringsspråket C.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, regne- og laboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

R. Bræk, Ø. Haugen: *Engineering Real Time Systems*. Kompendium. Diverse datablader.

Eksamen

Prosjektoppgave teller 50 % og skriftlig eksamen, 3 timer, teller 50 %. Gradert karakter. Begge deler må bestås for å få bestått eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE5000 Servoteknikk

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, marinteknikk og mekatronikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi innsikt i spesifisering, analysering og design av systemer for bevegelsesstyring, gi kjennskap til et utvalg av komponenter som systemer bygges av, og gi kunnskap om dimensjonering og valg av komponenter.

Virkemåte og egenskaper til DC/AC servomotorer, steppmotorer. Dimensjonering og valg av motorer. Drivkretser for servo og steppmotorer. Lastanalyse, virkemåte og egenskaper til forskjellige gir, skruer, belter osv., samt dimensjonering og valg av slike komponenter. Analyse av resonans og stivhet til mekaniske systemer. Sensorer og målesystemer.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving og laboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE5102 Industriell måle- og instrumenteringsteknikk

12 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ELE2241.

Formål og innhold

Gi kunnskaper i måleprinsipper, signalomforming og signalbehandling i instrumentering av prosesser og prosessavsnitt.

Måleprinsipper for kraft, moment, posisjon, hastighet, akselerasjon, temperatur, trykk, mengde og nivå. Måleverdiomformere, signalbehandling og signaloverføring. Pådragsorganer, automatiseringsutstyr og kabling av automatiseringskomponenter. Teknisk sikkerhet i prosessanlegg. Instrumenteringssystemer, virtuell instrumentering, prosjektering og dokumentasjon. EMC: Det elektromagnetiske miljø, koblingsveier for elstøy, konstruksjonsprinsipper og beskyttelsestiltak for å oppfylle EMC-krav og forskrifter. EMC-problematikken skal inngå som en integrert del av instrumenteringsteknikken. Prosjektbaserte oppgaver.

Undervisning

Forelesning, øving og prosjektbaserte oppgaver, 8 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

ELE5101, 3 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE6401 Hovedprosjekt

18 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, teleteknikk i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

Se avsnittet om hovedprosjekt i beskrivelsen av bachelor i ingeniørfag/ingeniørutdanning.

Formål og innhold

Gi erfaring i gjennomføring av et større elektroteknisk prosjekt.

Temaområde og problemstilling velges av studenten(e) under veiledning. Prosjektet velges fortrinnsvis innenfor studiets hovedforypningsområder. I hvilken grad prosjektoppgaver kan omfatte andre områder, avhenger av veiledningskapasiteten. Prosjektet utformes så langt det er mulig slik at det kan gjennomføres og utprøves i bedrifter slik erfaring med praktisk-industriell anvendelse av de teoretiske kunnskaper, og et innblikk i industriens behov på dette området oppnås.

Undervisning

Selvstendig arbeid tilrettelagt med veiledning. Kan undervises på engelsk.

Eksamen

Gjennomføring av prosjekt, prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ELE7343 Høgspenningsteknikk

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi kunnskaper om høyspenningsanlegg og driftsegenskaper til utstyr som brukes i slike anlegg og elektriske påkjenninger slikt utstyr vil bli kunne bli påtrykt.

Elektrostatikk. Ledningsevne og gjennomslag i ulike isolasjonsmaterialer (væske-, gass-, faste isolasjonsmaterialer). Partielle utladninger. Ulike typer overspenninger. Vandrebølger. Isolasjonskoordinering. Overspenningsbeskyttelse. Brytning av strøm. Brytere. Gassisolerte systemer.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

O.V. Thorsen, M. Dalva: *Høyspenningsteknikk*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>ELE7351 Kraftelektronikk</i>
--

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi oversikt over kraftelektronikkens prinsipper, bruksområder og utviklingstendenser og analyse og dimensjonering av kraftelektroniske systemer.

Praktiske komponentegenskaper. Likeretterkoplinger. Vekselrettere: Nettstyrte, laststyrte og egenstyrte. Likespenningsomformere. Vekselspenningsstyringer. Traksjon. Høyspent likestrømsoverføring. Avbruddsfrie strømforsyninger. Tilbakevirkning på nettet. Pålitelighet. Støy. Drivkretser for stepmotorer og børsteløse DC- og AC-motorer.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>EN-0600 Engelsk kommunikasjon</i>
---

6 studiepoeng - 1 semester - høst og vår - Grimstad

Studium

Inngår som samfunnsfag/valgfag i bachelor i ingeniørfag.

Formål og innhold

Gi en bred innføring i engelskspråklig kultur- og samfunnsliv og øke studentenes engelskkunnskaper. Emnet er særlig viktig for studenter som tar sikte på utveksling eller senere studier i Storbritannia, USA eller Australia.

Sentrale aspekter av kultur- og samfunnsliv i Storbritannia og USA. Diskusjoner, gruppesamtaler, tidsskrifts- og avisartikler om aktuelle emner. Generell grammatikk og uttaletrening. Muntlige presentasjoner.

Undervisning

Forelesninger og øving, 4 t/u. Adgangsbegrensning: Maksimalt 24 studenter i en undervisningsgruppe. Obligatorisk frammøte i minst 75 % av undervisningen. Undervises på engelsk.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Muntlig eksamen. Gradert karakter.

Obligatorisk frammøte til undervisningen, minst 75 %, og en (1) muntlig presentasjon som presenteres for klassen må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom undervisningsgruppen ikke er fylt opp. Maksimalt 24 studenter.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>ENE100 Energilab og fornybar energi</i>
---

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk og bachelor i energi og økonomi i 1. studieår.

Formål og innhold

Lære å observere og måle størrelser knyttet til energi og energiomvandling gjennom laboriearbeid. Gi innføring i fornybare energikilder og utnyttelsen av kildene.

Ekskursjoner. Laboratorieøvinger. Skrivning av rapporter inklusive presentasjon ved bruk av relevante dataverktøy. Elektromagnetisme. Termodynamikk. Hydrogen som energibærer. Innføring i fornybar energi: Solfangere og solceller, vannkraftverk, vindturbiner, bølgekraftverk, tidevannskraftverk, bioenergi, m.m.

Undervisning

Høst: Laboratorium 3 t/u. Vår: Forelesninger og regneøvinger 4 t/u.

Litteratur

Laboratieveiledning, kompendium og *Nye Fornybare Energikilder* utgitt av KanEnergi AS.

Eksamen

Høst: Laboppgaver. Bestått/ikke bestått. Antall laboppgaver opplyses ved semesterstart. Vår: Rapporter (10 stk.) teller 25 % og skriftlig eksamen teller 75 %. Gradert karakter. Alle tre deler må bestås for å få bestått eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner.

ENE4605, 10 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>ENE101 Elektroteknisk grunnlag</i>
--

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk, bachelor i energi og økonomi og toårig ingeniørutdanning, mekatronikk i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi erfaring i grunnleggende teknikker for å analysere og utvikle system for automatisk styring av

prosesser uavhengig av utstyr med basis i logisk algebra og digitalteknikk og gi et grunnlag i analyse av elektriske kretser og en innføring i operasjonsforsterkere.

20.06.03 Pensum på høst og vår byttet om. Korrekt beskrivelse:

Høst: Teknologisk bakgrunn. Likestrøm og vekselstrøm. Impedans og admittans. Kirchoffs lover med kretsteoremer. Metoder for nettverksanalyser. Trefasesystemer. Effektberegninger i vekselstrømskretser. Magnetiske felt og magnetiske kretser. Magnetisk energi og kraft. Transformatorer. Vår: Kort om logiske elementer, tids- og sekvenser og klokkestyrte systemer. Systemsyntese ved sekvensdiagrammetoden: Struktur i sekvenssystemer. Syntese av system med hukommelser. Tilstandsbeskrivelse av sekvenssystemer: Tilstandstabell og tilstandsdiagram. Synkrone sekvenssystem. Asynkrone sekvenssystem. Funksjonsdiagram: Binærkodetellere og ringtellere. Funksjonsdiagrammets hovedelementer. Fysisk implementering. Programmerbare styresystemer: Programmerbare logiske styringer (PLS). PLS etter IEC1131 standarden.

Undervisning

Høst: Forelesning 2 t/u, øving og laboratorieøving 2 t/u. Vår: Forelesning 2 t/u, laboratorie- og regneøvinger 2 t/u.

Litteratur

T.K. Lien: *Digital styring for mekatronikk*. Kompendier. Laboratorieveiledning. Pensumlitteratur for øvrig opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer, i høstsemesteret teller 50 % og skriftlig eksamen, 3 timer i vårsemesteret teller 50 %. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner.

DAT103, 2 sp. ELE100, 3 sp. ELE2241, 3 sp. MAS8610, 5 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE102 Realfag for energi
----

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i energi og økonomi i 1. studieår.

Formål og innhold

Gir grunnleggende innføring i data, fysikk og matematikk for energistudier.

Data: Datamaskiner og operativsystemer, grensesnitt, standard utstyr og programpakker. Datakommunikasjon og datanettverk. Strukturert problemanalyse, enkle programrutiner. Lover og regler, personvern. Fysikk: Lys, bølger, bevegelse, størrelser, krefter, elektrisitetstære, energi, termofysikk, trykk, atom- og kjernefysikk. Matematikk: Algebra, likninger og ulikheter, trigonometri, logaritmer, eksponentialfunksjoner, grenseverdier, derivasjon og integralregning.

Undervisning

Forelesninger og regneøvinger 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Høst: Laboppgaver. Bestått/ikke bestått. Antall laboppgaver opplyses ved semesterstart. Vår: Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter. Begge deler må bestås for å få bestått eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Studiepoengsreduksjoner.

DAT100, 5 sp. DAT102, 5 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE2125 Fornybar energi 2

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk og bachelor i energi og økonomi i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi praktisk erfaring og dypere teoretisk kunnskap innenfor et energiområde.

Innholdet vil i stor grad bli styrt av oppgaven den enkelte gruppe velger. Deltagerne deles i grupper på tre til fire studenter som gis anledning til å velge oppgave fra en oppsatt liste. Selvvalgt emne kan også være aktuelt. Oppgavene skal utføres i løpet av semesteret. Oppgavene skal ha en praktisk del, men skal normalt også bestå av et teoretisk selvstudium som et grunnlag for den praktiske delen. En time per uke avsettes til obligatorisk møte mellom lærer og studentgruppe. Her skal faglige problemer og fremdrift i henhold til planlagt fremdrift, diskuteres. Mot slutten av semesteret, skal studentene legge frem sine resultater for resten av klassen.

Undervisning

Obligatorisk møte mellom lærer og studentgruppe 1 t/u. Eventuelle forelesninger i sentrale emner som er felles for alle.

Eksamen

Prosjektrapport teller 80 % og prosjektpresentasjon teller 20 %. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE4625 Elektrokjemisk energiomvandling

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk og bachelor i energi og økonomi i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi det elektrokjemiske grunnlaget for elektrolyse og elektrokjemisk energi i omvandling.

Termodynamisk grunnlag. Elektrodekinetikk. Hydrogenteknologi. Brenselceller og batterier. Elektrokatalyse og hydrogenelektrolyse.

Undervisning

Forelesning, øving og laboratorieøving 4 t/u.

Litteratur

P.W. Atkins: *Physical Chemistry*. Utdelt materiale.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE4655 Termiske energisystemer

12 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i energi og økonomi i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi bred innføring i kraft-, varme-, kulde- og klimaanlegg, som er basert på el, olje, gass og biomasse som energiforsyning.

Systemløsninger og termodynamisk grunnlag for kraft-, varme- og kuldeproduksjon, samt varmedistribusjon. Beregning av rør- og kanalsystemer. Pumper og ventilatorer. Varmevekslere. Varmepumper og kjølemaskiner. Kapasitetsbergninger. Energikilder, termisk stråling og varmeoverføring i kjeler, kjel- og fyringsteknikk, forbrenning, pyrolyse og forgasning av biomasse, biomassebaserte brennstoffer til forbrenningsmotorer.

Undervisning

Forelesninger, øvinger og laboratoriearbeid til eksamen i mars.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE5110 Energiplanlegging

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i energi og økonomi i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ENE4605.

Formål og innhold

Gi forståelse for planlegging og styring av energibruk i private og offentlige bygninger og hvordan dette kan utføres.

Ulike løsninger og naturlige, økonomiske og politiske rammebetingelser når det gjelder bruk av energi i private og offentlige bygninger. Periodiske variasjoner når det gjelder pris og tilgang på energi. Energiplaner og varmeplaner. Energiledelse og energioppfølging. Effektivisering av energibruken og nye løsninger.

Undervisning

Forelesning, øving og prosjektarbeid 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE5120 Energoptimalisering

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i energi og økonomi i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi et grunnlag for teknisk og økonomisk optimalisering ved produksjon av energi.

Modeller for optimal investering, drift og vedlikehold. Modeller for optimal produksjon av vannkraft ved en gitt kapasitet. Modeller for økonomisk optimal utbygging av et vassdrag. Statlige reguleringer av elmarkedet og virkningen av disse.

Undervisning

Forelesning og øving 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE5130 Energihandel

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i energi og økonomi i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi en forståelse av energimarkedet og de ulike produkter som omsettes i energirelaterte markeder nasjonalt og internasjonalt. Lære hvordan disse markedene fungerer.

Grunnleggende markedsøkonomi. Døgn- og sesongsvingninger i kraftmarkedet. Det nordiske kraftmarkedet. Prisfastsettelsen på energi. Spotmarkedet, futures og forwards. Den nordiske energibørsen. Anvendelse av modeller for beslutningsstøtte i energihandel. Prisscenarier. Enkelte lands og EUs rolle i energimarkedet. Internasjonal energihandel.

Undervisning

Forelesning og øving 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>ENE6400 Hovedprosjekt</i>
----

18 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk i 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

Se avsnittet om hovedprosjekt i beskrivelsen av bachelor i ingeniørfag/ingeniørutdanning.

Formål og innhold

Gi erfaring i gjennomføring av et større energiteknisk prosjekt.

Temaområde og problemstilling velges av studenten(e) under veiledning. Prosjektet velges fortrinnsvis innenfor studiets hovedfordypningsområder. I hvilken grad prosjektoppgaver kan omfatte andre områder, avhenger av veiledningskapasiteten. Prosjektet utformes så langt det er mulig slik at det kan gjennomføres og utprøves i bedrifter slik erfaring med praktisk-industriell anvendelse av de teoretiske kunnskaper, og et innblikk i industriens behov på dette området oppnås.

Undervisning

Selvstendig arbeid tilrettelagt med veiledning.

Eksamen

Gjennomføring av prosjekt, prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE6401 Prosjekt
----

12 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i energi og økonomi i 3. studieår.

Formål og innhold

Anvende teoretiske kunnskaper i praktisk sammenheng eller gi fordypning i et emne tilknyttet studiet.

Temaområde og problemstilling velges av studenten(e) under veiledning. Studentene skal selv avgrense problemstillingen, planlegge gjennomføring, velge arbeidsmetode, etablere et teoretisk grunnlag og fremskaffe det nødvendige datamateriale. Prosjektet velges fortrinnsvis innenfor studiets hovedfordypningsområder. I hvilken grad prosjektoppgaver kan omfatte andre områder, avhengiger av veiledningskapasiteten. Prosjektet utformes så langt det er mulig slik at det kan gjennomføres og utprøves i bedrifter slik erfaring med praktisk-industriell anvendelse av de teoretiske kunnskaper, og et innblikk i industriens behov på dette området oppnås.

Undervisning

Faglig veiledning etter behov og selvstendig arbeid.

Eksamen

Gjennomføring av prosjekt, prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE7300 Elektriske anlegg og maskiner
--

12 studiepoeng - 1 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk og bachelor i energi og økonomi i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring om elkrafttekniske begreper og kunnskap om oppbygging og analyse av kraftsystemer i stasjonær tilstand. Gi kunnskaper om elektriske anlegg og elektriske maskiner.

Elektrisk energiforsyning: Produksjon av elenergi: Vannkraft og varmekraft. 3-fase. Prinsipp og begreper. Overførings- og fordelingssystemer. Beregninger av spenninger og effektlyt i elkraftnett. Sikringer og kortslutningsstrømmer. Kortslutningskrefter. Symmetriske komponenter. Kabeloppvarming, I^2t -begrepet. Jording og berøringsspenning. Selektivitet. Likestrømmaskiner, Synkronmaskinen, asynkrone maskiner. Transformatorer. En- og trefase likerettere. Stepmotorer. BLDC- og BLAC-motorer.

Undervisning

Foreslesning 2 t/u, øving 1 t/u, laboratorieøving 1 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

ENE7310 Vannkraftanlegg

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk og bachelor i energi og økonomi i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi en introduksjon til de elementer av hydraulikk og hydrologi som brukes ved dimensjonering av vannkraftverk. Beskrive anleggsdeler og arrangementer ved vannkraftverk.

Hydraulikk: Vannets egenskaper, energilikning, kontinuitetslikning, impulssetningen, rørstrømning, kanalstrømning, trykkstøt og fordelingsbasseng. Hydrologi: Hydrologisk kretsløp, vannbalanse og målemetoder. Hydrologiske modeller, teknisk-økonomisk analyse. Flomberegninger.

Vannkraftanlegg: Typer og systemer av vannkraftverk, dammer, flømløp, tappearrangementer, tunneler og turbiner.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Kompendium.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

FYS002 Fysikk oppgradering

0 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i TRES.

Formål og innhold

Oppfylle opptakskrav til ingeniørutdanning og gi nødvendig fysikkgrunnlag for ingeniørutdanningen.

Lys, bølger, bevegelse, størrelser, krefter, elektrisitetstære, energi, termofysikk, trykk, atom- og kjernefysikk.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, regneøving 2 t/u.

Litteratur

Kompendier. Jerstad, Sletbak: *Rom, stoff, tid 2FY*, Cappelen.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Bestått/ikke bestått.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

FYS105 Fysikk

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, toårig ingeniørutdanning i og bachelor i energi og økonomi 1. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

Fysikk 2FY fra videregående skole.

Formål og innhold

Gi grundig innføring i en del grunnleggende fysikktemaer som er sentrale i ingeniørutdanning.

Mekanikk: Hastighet, akselerasjon, Newtons lover, rotasjon, dynamikk av rotasjonsbevegelse. Elektromagnetisme, elektromagnetiske bølger, lys, interferens, diffraksjon. Atom- og halvlederfysikk, transistorer.

Undervisning

Forelesning 4 t/u, regneøving 2 t/u, laboratorieøving 2 timer annenhver uke.

Litteratur

Young: *University Physics*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner

FYS0340, 6 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

HSI400 Helse- og sosialinformatikk modul 1

15 studiepoeng - 1 semester - høst - nettbasert

Studium

Inngår i helse- og sosialinformatikk.

Formål og innhold

Gi grunnlag for å anvende brukertilpassede systemløsninger og programpakker.

- Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)
- Helsennettverk

- Databaser i helse- og sosialsektoren
- Informasjonssystemer i helse- og sosialsektoren

Undervisning

Nettbasert med to ukesamlinger.

Litteratur

Nettbasert.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 5 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi, helse- og idrett, økonomi- og samfunnsfag.

HSI401 Helse- og sosialinformatikk modul 2

15 studiepoeng - 1 semester - vår - nettbasert

Studium

Inngår i helse- og sosialinformatikk.

Formål og innhold

Gi grunnlag for forståelse av sammenhengen mellom informasjonsteknologien og organisasjoner og hvordan systemutviklingsarbeidet er med på å påvirke IKT-systemer i helse- og sosialsektoren. Gi et grunnlag for deltagelse i prosjekter for innføring av IKT i helse- og sosialsektoren, kunnskaper om bruk av IKT i helse- og sosialsektoren og ferdigheter i bruk av standard programvare.

- Metoder for IKT strategier i helse- og sosialsektoren
- Informasjonssystemer og systemutvikling
- Evaluering av informasjonssystemer i helse- og sosialsektoren
- Prosjektstyring med eksempler fra helse- og sosialsektoren

Undervisning

Nettbasert med to ukesamlinger.

Litteratur

Nettbasert.

Eksamen

Individuell skriftlig oppgave i form av et case. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi, helse- og idrett, økonomi- og samfunnsfag.

HSI402 Helse- og sosialinformatikk modul 3

15 studiepoeng - 1 semester - høst - nettbasert

Studium

Inngår i helse- og sosialinformatikk.

Formål og innhold

Ta opp spørsmål som er knyttet til personal- og administrasjonsarbeid på ulike nivåer i en virksomhet.

- IKT, administrasjon og ledelse i helse- og sosialsektoren
- Personalutvikling i relasjon til IKT systemer og tjenester
- Organisasjonsteoretiske tilnærminger for IKT prosjekter i helse- og sosialsektoren

Undervisning

Nettbasert med to ukesamlinger.

Litteratur

Nettbasert.

Eksamen

Skriftlig gruppeeksamen. Bestått/ikke bestått.

Ansvarlig fakultet: Helse- og idrett, teknologi.

HSI403 Helse- og sosialinformatikk modul 4

15 studiepoeng - 1 semester - vår - nettbasert

Studium

Inngår i helse- og sosialinformatikk.

Formål og innhold

Ta opp helse- og sosialpolitiske målsetninger, utfordringer helse- og sosialtjenesten står overfor i dag og hvordan ulike IKT løsninger kan hjelpe helse- og sosialpersonell med å møte tjenestens mange og komplekse oppgaver. Presentasjon av utviklingstrender og forskning innenfor IT og helse- og sosialfag både nasjonalt og internasjonalt.

- Helse- og sosialsektorens virksomhet og organisering i forhold til IKT
- IKT systemer for å møte helse- og sosialsektorens utfordringer
- Faktorer og utviklingstrender med konsekvenser for IKT-utviklingen i helse- og sosialsektoren
- Datasikkerhet, konfidensialitet, lovverk, etikk
- Prosjektarbeid

Undervisning

Nettbasert med to ukesamlinger.

Litteratur

Nettbasert.

Eksamen

Prosjektarbeid. Gradert karakter.

Ansvarlig fakultet: Helse- og idrett, teknologi, økonomi- og samfunnsfag.

IKT400 Telekommunikasjon innføring

10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi en innføring i utvalgte systemer og prinsipper innenfor kabelbundet og trådløs telekommunikasjon.

Følgende tema vil bli behandlet: Egenskaper ved og transport av digitale signaler. Nettkonsepter, multipl aksess konsepter, aksesskontrollsystemer, teleprotokoller, svitsjing/rutingprinsipper, signalering, tjenestekvalitet, feilkontroll. Generelt om trådløs kommunikasjon og signalutbredelse. Medium aksess kontroll og multipleksingsprinsipper. Mobile kommunikasjonssystemer. Satellittsystemer. Kringkastingssystemer. WLAN.

Undervisning

Forelesninger og øvinger/lab.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi.

IKT401 Random variables and stochastic processes for communication engineering

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

10 credits - 1 semester - spring - Grimstad

Studium/Study programme

Inngår i master i teknologi - IKT i 4. studieår./Master programme - ICT in 4. year.

Formål og innhold/Course objective and course content

The aim of the course is to give an introduction to the theory of random variables and stochastic processes. The lecture provides the mathematical background to master students of communication engineering who are specialising in mobile radio communications.

Random variables: Meaning and axioms of probability, Bayes' theorem, definition of random variables, cumulative distribution function (CDF), joint CDF, probability density function (PDF), joint PDF, important types of distributions (uniform, Gaussian, exponential, Rayleigh, Rice, Nakagami, lognormal, Poisson, Bernoulli, binomial), expected value, variance, covariance, moments, Chebyshev and Markov inequality, characteristic function, functions of one (multiple) random variable(s), sum and multiplication of two random variables, joint moments, conditional probability, laws of large numbers, central limit theorems. Stochastic processes: Definition of stochastic processes, wide-sense and strict-sense stationary processes, ergodic processes, autocorrelation function, cross-correlation function, autocovariance and cross-covariance function, correlation coefficient, Wiener-Khinchin theorem, power spectral density, cross-power spectral density, linear systems with stochastic inputs, fundamental theorem, white noise, system identification, matched filter.

Undervisning/Teaching

Lectures (2 h/w), blackboard exercises (1 h/w), and laboratory exercises (2 h/w) by using MATLAB. The working language is English.

Litteratur/Reading list

M. Pätzold: Random Variables and Stochastic Processes for Communication Engineering. Agder University College, script. A. Papoulis, S.U. Pillai: *Probability, Random Variables and Stochastic Processes*. New York: McGraw Hill, 4th ed., 2002.

Eksamen/Examination

Written examination, 4 hours.

Åpent for privatister/Open for external candidates

Ja./Yes.

Studiepoengsreduksjoner/Credit points reduction

MA-2630, 3 sp.

Ansvarlig fakultet/Responsible faculty

Teknologi./Engineering and Science.

<i>IKT402 Internett-protokoller</i>
--

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 4. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

IKT400 eller tilsvarende.

Formål og innhold

Gi forståelse for hvordan datakommunikasjon anvendes i distribuerte systemer (prinsipper, begreper og moduler innenfor kommunikasjonsprotokoller, nettverksprogramvare og nettverksarkitekturer) og en helhetlig tilnærming av oppgavene relatert til konstruksjon av moderne IP-baserte informasjonsnettverk.

Grunnleggende nettverksbegreper og prinsipper, protokollimplementasjon, direkte konektivitet mellom endesystemer, pakkesvitsjing, sammenkopling av nettverk, ende-til-ende kommunikasjon: Protokoller og data, metningskontroll, tjenestekvalitet, høyhastighetsnettverk. Integrerte og differensierte tjenestenettverk. Konkrete eksempler fokuserer primært på Internett og Internett-protokoller.

Undervisning

Forelesninger og øvinger.

Litteratur

L.L. Peterson, B.S. Davie: *Computer Networks, a System Approach*. Morgan Kaufman Publishers, second edition ISBN 1-55860-514-2.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner.

IKT2200, 9 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

IKT403 Objektorientert systemutvikling**10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad****Studium**

Inngår i master i teknologi - IKT i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi forståelse for hvordan objektorienterte prinsipper brukes ved utvikling av programsystemer.

UML brukes til spesifisering, konstruksjon, visualisering og dokumentasjon. Programmeringsspråket Java brukes til implementering. Diverse diagramtyper fra UML gjennomgås, f.eks. use case, aktivitets, klasse og sekvens. Introduksjon til en eller flere systemutviklingsmetoder. Introduksjon til ett software design-verktøy og til programmeringsspråket Java. Hvordan programkode kan genereres ut fra UML-diagrammer (klassediagram).

Undervisning

Forelesninger og laboratorieøvinger.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

IKT404 Distribuerte systemer**10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad**

Inngår i master i teknologi - IKT i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi en innføring i fundamentale prinsipper og arkitekturer for distribuerte systemer.

Fundamentale prinsipper for distribuerte systemer vil bli gjennomgått: Hva er et distribuert system? Hvorfor distribuert systemer? Problemer som introduseres ved distribusjon. Designmålsetninger: transparens, åpenhet, skalerbarhet. Kommunikasjon: meldingsutveksling, fjernprosedyrekall, objektorienterte tilnærminger. Prosesser: Tråder, klienter, tjenere, kodemigrering, programvareagenter. Andre funksjoner: navngivning, synkronisering, konsistens og replikasjon, feiltoleranse, sikkerhet. Komponentarkitekturer. Distribuerte objektbaserte systemer: CORBA, distribuert COM, Globe. Distribuerte koordineringsbaserte systemer: TIB/Rendezvous, JINI. Praktisk øvelser i design og programmering av åpne/distribuerte systemer samt et innblikk i noen aktuelle problemstillinger i design av mellomvare.

Undervisning

Forelesninger, laboratorieøvinger og studentpresentasjoner av fagartikler.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer, oppgaver og presentasjon av fagartikler. Gradert karakter. Antall oppgaver og presentasjoner og vektning opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

IKT2335, 9 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

IKT405 Informasjonsledelse
----

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 4. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ORG405.

Formål og innhold

Gi en oversikt over aktuell teori om informasjonsbehandling og informasjonssystemer i organisasjoner. Dette skal kunne utgjøre et analytisk rammeverk både for studentens videre arbeid med IT i studiet og senere i yrkeslivet. Vise sammenhengen mellom den aktuelle teorien og applikasjoner eller aktuelle empiriske problemstillinger.

Fem temaer: 1) Organisasjoners og grupper informasjonsbehandling, 2) individers informasjonsbehandling, 3) innføring av IT i organisasjoner, 4) IT og strategi og 5) et tema knyttet til aktuelle problemstillinger. I hver del presenteres aktuell teori på temaet. I tillegg knyttes hvert tema til aktuelle applikasjoner eller aktuelle empiriske problemstillinger. Emnet er delt i en klar applikasjonsdel som går først i semesteret og en mer teoretisk/empirisk del som gjennomgår standardpensum i informasjonsledelse.

Undervisning

Forelesninger og seminarundervisning, laboratorieøvinger, selvstudium og veiledning i forbindelse med arbeidsnotat.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Arbeidsnotat teller 80 % og presentasjon av statusrapport underveis teller 20 %. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

IND403, 10 sp. IKT4100, 10 sp. IND4500, 10 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

IKT406 Systemdynamikk

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi en grundig innføring i systemdynamikken ("business dynamics"), dvs. utviklingen over tid av systemer som ønskes styrt til virksomhetens beste. Dette omfatter bygging av helhetlige modeller med sikte på kartlegging av et systems atferd, inkludert påvirkningen av informasjonsfeedback. Videre lærer man design av robuste feedback-strukturer og styringssystemer, gjennom simulering og optimering, samt organisasjonslæring, dvs den erkjennelse som dannes gjennom helhetlig behandling av kunnskap som i utgangspunktet er spredt og fragmentert.

Emnet behandler tema som:

- Dynamisk kompleksitet og begrenset rasjonalitet. "Mislykkethetens logikk". Læring i og om komplekse systemer. Organisasjonslæring og systemtenking.
- Kontinuerlig tidssimulering. Feedback og kvalitativ systemdynamikk (årsaksdiagrammer).
- Modellering med stock and flow diagrammer. Modellerings metodologi. Struktur og systematferd.
- Tidsforsinkelser, coflows, modellering av ikke-lineære systemer, myke variabler.
- Modellverifisering og validering.
- Anvedelser innen sikkerhet, software utviklingsprosjekter, logistikk, organisasjonslæring med mer.

Undervisning

Forelesninger, øvinger og prosjekter 5 t/u. Prosjektandelen stiger gradvis i løpet av semesteret.

Litteratur

J.D. Sterman: *Business Dynamics – System Thinking and Modeling for a Complex World*.
Forelesningsnotater og prosjektbeskrivelser.

Eksamen

Prosjektarbeid i grupper på 2-3 studenter. Gradert karakter.

Obligatoriske gruppeøvinger (6 stk.) må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

IND404, 10 sp. IKT1200, 3 sp. IND4300, 10 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

IKT1300 Formelle metoder

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 5. studieår.

Formål og innhold

Gi forståelse av grunnleggende prinsipper, metoder og teknikker for spesifisering, analyse og design av komplekse distribuerte systemer og sette fokus på bruk av formelle metoder i systemutvikling med vekt på kvalitetssikring.

Metoder for analyse, spesifisering og modellering. Validering av modeller. Korrekthet av krav. Formelle modeller og systemdesign. "Finite model checking".

Undervisning

Forelesning og laboratorieøving, 4 t/u.

Litteratur

Se <http://fag.grm.hia.no/ikt1300>.

Eksamen

Prosjekt. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

IKT2315 Signaleringsprotokoller og mobilitet

12 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 5. studieår.

Formål og innhold

Gi kunnskap i og oversikt over oppbygging av og funksjonalitet i signaleringsprotokoller.

Det legges særlig vekt på signaleringsbehov i mobile telekommunikasjonssystemer. Undervisningen bygger i stor grad på systemuavhengige teorier og prinsipper. En viktig del av emnet vil likevel bygge på konkrete eksempler fra signaleringsystem nummer 7, GSM og Mobile IP. OSI-referansemødel, grunnleggende mobilitetsbegreper, tradisjonelle cellulære systemer (med stor vekt på GSM), informasjonsrepresentasjon kodingsprinsipper (ASN1 og XDR), deterministiske tilstandsmaskiner, ACID egenskaper, Signaleringsystem nr.7, prinsipper for mobilitetshåndtering, moderne cellulære systemer (GPRS/UMTS), Mobile IP, sikkerhetsbehov i mobile systemer, håndtering av tid (bruk av timere, sanntidsmodell).

Undervisning

Forelesning og øving 8 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>IKT2320 Mobilradiokommunikasjon</i>
---

12 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 5. studieår.

Formål og innhold

Gi kunnskap i signal- og systemanalyse for analyse av mobile radiokommunikasjonssystemer, gi en introduksjon til RF- og digital prosessering i moderne radiokommunikasjonssystemer gi et solid grunnlag i prinsippene for mobil radiokommunikasjon og gi kjennskap til ulike terrestriske- og satellittbaserte systemer for mobil radiokommunikasjon.

Stokastiske og deterministiske signaler, transmisjonsbegreper, cellulær radio, kapasitet i cellulære system og enkel trafikkteori, bølgeutbredelse, kanalmodeller, aksessmetoder, modulasjon, kanalkoding, satellittsystemer, GSM og andre terrestriske systemer.

Undervisning

Forelesning, øving og laboratoriearbeid. Undervises på engelsk.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>IKT2340 Åpne distribuerte systemer, seminar</i>
---

12 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 5. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

IKT2335.

Formål og innhold

Gi en fordypning i utvalgte tema mutiagent og komponentbaserte systemer, datanaser, modellering og språk, software engineering og åpne distribuerte systemer.

Del 1: En innføring i et sett med aktuelle avanserte tema innenfor områdene nevnt over, etterfulgt av en teorieksamen. Del 2: Enkeltvis eller i små grupper fordyper studentene seg i oppgaver foreslått av faglærer eller selvvalgte oppgaver som godkjennes av faglærer. Oppgavene skal være basert på et av de foreleste tema i del 1. Studentenes arbeid skal resultere i en skriftlig rapport.

Undervisning

Forelesninger og seminarundervisning, laboratorieøvinger, selvstudium og veiledning i forbindelse med fordypningstema.

Litteratur

Del 1 opplyses ved semesterstart, del 2 spesifiseres av faglærer i samarbeid med student.

Eksamen

Skriftlig eksamen som arrangeres ca. 5 uker etter semesterstart, 1 time, teller 30 % og rapport teller 70 %. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>IKT4200 Koordineringsteknologi</i>
--

12 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 5. studieår.

Formål og innhold

Heve evnen til å utvikle, anvende og innføre koordineringsteknologi i organisasjoner. Målet avgrenses og underbygges ved å gi en innføring i koordineringsteori med fokus på kunnskapsintensivt arbeid.

En oversikt over "state of the art" teknologi og grundig innføring i utvikling og bruk av utvalgt teknologi. Problemløsning med anvendelse av teori og teknologi. Emnet består av tre integrerte elementer: teori, teknologi og problemløsning. Teori: Introduksjon. Koordineringsteori. Koordinering av kunnskapsarbeid. Distribuert samarbeid. Møtestøtte. Organisasjonsmodellering. Arbeidsflyt og prosessmodellering. Teknologi innføring. Endringsprosesser og prosessforbedring. Teknologi: Oversikt over og innsikt i forskjellige typer av samarbeidsteknologier. Grundig innføring i utvikling og bruk av utvalgte teknologier. Fordypning i en teknologi ved selvstudie i grupper. Problemløsning: Studentene velger et koordineringsproblem hvor teknologi antas å inngå i en prosessforbedring. Problemet skal analyseres med basis i teori. Relasjon til teknologisk løsning skal diskuteres. Skisse til løsning med prototype av teknologiløsning skal inngå i besvarelsen.

Undervisning

Forelesning, gruppearbeid og øving.

Litteratur

Se <http://fag.grm.hia.no/ikt4200>.

Eksamen

Gruppeoppgave. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner.

IND5220, 12 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>IKT6400 Hovedoppgave</i>
----

30 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 5. studieår.

Formål og innhold

Gi en selvstendig fordypning innenfor et sentralt fagområde i studiet.

Et selvstendig arbeid innenfor et sentralt fagområde i studiet. Arbeidet skal ha preg av forskning, oppgaven må ha elementer av ny kunnskap eller nye metoder. Rene prosjekterings-, utviklings- og programmeringsoppgaver bør unngås. Normalt gjennomføres en forstudie med omfang på ca. 6 studiepoeng. Forstudien kan være litteratursøk, innledende undersøkelser, kartlegging av status på området eller intensiv opplæring i aktuelle metoder og teknikker. Oppgaven skal besvares med en rapport som beskriver problemet, resultater og arbeidet. Prototyper og/eller andre produkter som er utviklet kan inngå som en del av besvarelsen. Oppgaven skal også presenteres muntlig.

Undervisning

Selvstendig arbeid. Faglærer skal være tilgjengelig for jevnlige konsultasjoner. Kan undervises på engelsk.

Litteratur

Velges i samarbeid med faglærer.

Eksamen

Skriftlig rapport, eventuelle produkter og prototyper som inngår i oppgaven og muntlig presentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Eksamen i alle fag fra 7. og 8. semester må være bestått. Kandidaten må ha møtt til eksamen for fag i 9. semester før hovedoppgaven kan evalueres.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi.

<i>IND400 Bedriftsøkonomisk analyse 1</i>
--

10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi en forståelse av grunnleggende bedriftsøkonomiske emner og innblikk i økonomistyring.

Finansregnskap m/analyse, kostnads- og inntektsteori, driftsregnskapsmodeller, kostnadskalkyler, markedsanalyse. Finansmatematikk, investeringskalkyler, kapitalverdimodellen. Bedriftsøkonomisk styring, modeller og metoder for beslutninger ved hjelp av bedriftspill.

Undervisning

Forelesning og bedriftspill.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatorisk deltakelse i bedriftspill og innleveringsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Studiepoengsreduksjon

IND4100, 5 sp.

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

IND401 Operasjonsanalyse

10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi en innføring i og trening i operasjonsanalytisk tenking og metode.

KRV-analyse, lineær programmering, nettverksmodeller, produksjonsplanlegging, beslutningsanalyse. Kvalitets- og risikostyring.

Undervisning

Forelesning, øving og prosjektarbeid.

Litteratur

D.R. Anderson, D.J. Sweeny, T.A. Williams: *An Introduction to Management Science*. West Publ. Co.

Eksamen

Evaluering underveis og eksamen ved slutten av semesteret. Gradert karakter. Type evaluering underveis, varighet på eksamen og vektning opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Studiepoengsreduksjoner.

IND4100, 5 sp.

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

IND402 Logistikk og nettverk

10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi en grunnleggende forståelse av bedriftens logistikkfunksjoner, verdikjede og produksjonsnettverk som et grunnlag for senere fokusering på verdikjedestyring.

Del 1: Verdikjeder og nettverk: Drivkrefter bak fremveksten av nettverksøkonomien, verdikjedemodeller, logistikk, lagerstyring, styring av verdikjeder, næringsklynger. Del 2: Nettverksøkonomi: Markedsøkonomi, informasjonsøkonomi, markedsformer. Prissetting av nettverkstjenester. Innføring i informasjonsledelse.

Undervisning

Forelesning og prosjektarbeid.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Del 1: Prosjektoppgave. Del 2: Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Studiepoengsreduksjoner.

IND4200, 10 sp.

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

IND403 Informasjonsledelse
----

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 4. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ORG405.

Formål og innhold

Gi en oversikt over aktuell teori om informasjonsbehandling og informasjonssystemer i organisasjoner. Dette skal kunne utgjøre et analytisk rammeverk både for studentens videre arbeid med IT i studiet og senere i yrkeslivet. Vise sammenhengen mellom den aktuelle teorien og applikasjoner eller aktuelle empiriske problemstillinger.

Fem temaer: 1) Organisasjoners og grupper informasjonsbehandling, 2) individers informasjonsbehandling, 3) innføring av IT i organisasjoner, 4) IT og strategi og 5) et tema knyttet til aktuelle problemstillinger. I hver del presenteres aktuell teori på temaet. I tillegg knyttes hvert tema til aktuelle applikasjoner eller aktuelle empiriske problemstillinger. Emnet er delt i en klar applikasjonsdel som går først i semesteret og en mer teoretisk/empirisk del som gjennomgår standardpensum i informasjonsledelse.

Undervisning

Forelesninger og seminarundervisning, laboratorieøvinger, selvstudium og veiledning i forbindelse med arbeidsnotat.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Arbeidsnotat teller 80 % og presentasjon av statusrapport underveis teller 20 %. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjon

IKT405, 10 sp. IKT4100, 10 sp. IND4500, 10 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

IND404 Systemdynamikk

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi en grundig innføring i systemdynamikken ("business dynamics"), dvs. utviklingen over tid av systemer som ønskes styrt til virksomhetens beste. Dette omfatter bygging av helhetlige modeller med sikte på kartlegging av et systems atferd, inkludert påvirkningen av informasjonsfeedback. Videre lærer man design av robuste feedback-strukturer og styringssystemer, gjennom simulering og optimering, samt organisasjonslæring, dvs den erkjennelse som dannes gjennom helhetlig behandling av kunnskap som i utgangspunktet er spredt og fragmentert.

Emnet behandler tema som:

- Dynamisk kompleksitet og begrenset rasjonalitet. "Mislykkethetens logikk". Læring i og om komplekse systemer. Organisasjonslæring og systemtenking.
- Kontinuerlig tidssimulering. Feedback og kvalitativ systemdynamikk (årsaksdiagrammer).
- Modellering med stock and flow diagrammer. Modellerings metodologi. Struktur og systematferd.
- Tidsforsinkelser, coflows, modellering av ikke-lineære systemer, myke variabler.
- Modellverifisering og validering.
- Anvedelser innen sikkerhet, software utviklingsprosjekter, logistikk, organisasjonslæring med er.

Undervisning

Forelesninger, øvinger og prosjekter 5 t/u. Prosjektandelen stiger gradvis i løpet av semesteret.

Litteratur

J.D. Sterman: *Business Dynamics – System Thinking and Modeling for a Complex World*.
Forelesningsnotater og prosjektbeskrivelser.

Eksamen

Prosjektarbeid i grupper på 2-3 studenter. Gradert karakter.
Obligatoriske gruppeøvinger (6 stk.) må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

IKT406, 10 sp. IKT1200, 3 sp. IND4300, 9 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

IND500 Bedriftsøkonomisk analyse 2

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi kjennskap til økonomisystemer og teorier for teknisk og økonomisk optimering og risikovurdering.

Grunnleggende egenskaper og konseptuelle modeller. Teorier for optimal økonomisk styring. Styring ved avkastningskrav. Fastsettelse av kapitalkostnad i teori og praksis. Gjeldsgrad- og dividendepolitikk. Resultatmål.

Undervisning

Forelesning og prosjektarbeid.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatorisk øvingsoppgave må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Studiepoengsreduksjoner

IND4400, 10 sp.

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

IND5100 Styring av verdikjeder

12 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 5. studieår.

Formål og innhold

Gi en dypere forståelse av styringsproblemer i verdikjeder, grunnlaget for behandlingen av disse og systemer og applikasjoner for slik styring.

Styring av verdikjeder og supply chain management. Behandler temaene anskaffelse og innkjøp, metoder for material- og produksjonsstyring (MRP, MRPII, ERP, JIT/kanban), lagerstyring, ordresystemer, distribusjon og transport, tredjepartslogistikk, informasjonsdeling og kundeservice. Kvalitetsstyring og fleksibilitet ved endret etterspørsel belyses. Gi trening i verdistrømsanalyse med sikte på å omstrukturere en produksjonsbedrift i retning av JIT-produksjon/slank produksjon. Lokaliseringsspørsmål i tilknytning til forskjellige produksjoner, logistiske løsninger og leveringsservice drøftes, herunder inkludering av eksterne lager og JIT-terminaler i verdikjeden. Studentene skal lære seg hvordan de enkelte logistiske elementer henger sammen, og hvilke avveininger som må gjøres i design og omstrukturering av slike, samt hvorfor service er en del av fysiske produkter. Herunder vil det bli lagt vekt på den menneskelige faktor, HMS, kompetanseoppbygging og læring og forskjellen mellom kodifisert og såkalt "taus" kunnskap. Det vil bli trukket inn praktiske eksempler fra næringslivet i undervisningen.

Undervisning

Forelesning, øving og prosjektarbeid.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Essay/notat teller 50 % og muntlig eksamen teller 50 %. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

IND5210 Strategisk økonomistyring
--

12 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 5. studieår.

Formål og innhold

Gi en oversikt over ulike sider ved et økonomisystem, både fra en teoretisk og en praktisk vinkling. Legge vekt på hvordan konseptuelle modeller (for eksempel modeller for måling av prestasjoner) med tekniske systemløsninger kan kombineres.

Sentrale emner innenfor økonomisk styring, strategi og prosjektanalyse, og hvordan problemer og verktøy kan kombineres i styringssystemer for kontroll og beslutningstaking. Kalkulering og lønnsomhetsanalyser (med vekt på Activity Based Costing). Strategiske kostnadsanalyser, inklusive regnskapsbaserte verdikjedeanalyser. Intern handel (internprising). Resultat- og prestasjonsmåling (med vekt på Balanced Scorecard). Bonus og incentivsystemer (regnskapsbaserte). Det legges det vekt på å fremskaffe kunnskap om nye teknologiske løsninger innenfor økonomisk styring. Utforming og valg av systembaserte løsninger vil bli gjennomgått.

Undervisning

I stor utstrekning case- og oppgaveorientert. Det legges derfor opp til en semesteroppgave som det arbeides med gjennomgående i hele semesteret. I tillegg vil det til de fleste samlingene være et case som belyser de sentrale problemstillingene.

Litteratur

R.S. Kaplan, A. Atkinson: *Advanced Management Accounting*, 3rd edition, Prentice Hall 1998. Kompendium (med litteratur innenfor strategi og prosjektanalyse). Casesamling.

Eksamen

Oppgave. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

IND5220 Koordinerings- og samarbeidsteknologi
--

12 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 5. studieår.

Formål og innhold

Bedre evnen til å utvikle, anvende og innføre koordineringsteknologi i organisasjoner. Gi en innføring i koordineringsteori med vekt på kunnskapsintensivt arbeid. Gi en oversikt over "state of the art"-teknologi og grundig innføring i utvikling og bruk av utvalgt teknologi. Problemløsning

med anvendelse av teori og teknologi.

Tre integrerte elementer: teori, teknologi og problemløsning. Teori: Introduksjon. Koordineringsteori. Koordinering av kunnskapsarbeid. Distribuert samarbeid. Møtestøtte. Organisasjonsmodellering. Arbeidsflyt og prosessmodellering. Teknologi innføring. Endringsprosesser og prosessforbedring. Teknologi: Oversikt over og innsikt i forskjellige typer av samarbeidsteknologier. Grundig innføring i utvikling og bruk av utvalgte teknologier. Fordypning i en teknologi ved selvstudie i grupper. Problemløsning: Studentene velger et koordineringsproblem hvor teknologi antas å inngå i en prosessforbedring. Problemet skal analyseres med basis i teori. Relasjon til teknologisk løsning skal diskuteres. Skisse til løsning med prototype av teknologiløsning skal inngå i besvarelsen.

Undervisning

Forelesning, gruppearbeid og øving.

Litteratur

Se <http://fag.grm.hia.no/ikt4200>.

Eksamen

Gruppeoppgave. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Nei

Studiepoengsreduksjoner.

IKT4200, 12 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>IND5230 Samarbeid i nettverk</i>
--

12 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 5. studieår.

Formål og innhold

Gi innsikt og ferdigheter i hvordan man møter de utfordringene som skapes når bygging og vedlikehold av sosiale nettverk og team blir viktig.

Bedriftsstrategisk tilnærming til eksternt og internt samarbeid: teoretisk bakgrunn for bedriftens eksterne relasjoner, partnerskap med leverandører, teamutvikling og tilretteleggende teamledelse. Psykologisk tilnærming til kommunikasjon og samarbeid: grupper og gruppeutvikling, motivasjon, roller og konflikt og konfliktløsning. Filosofisk og etisk tilnærming til samarbeid og mellommenneskelige relasjoner: bedrifters og menneskers kulturelle, historiske og geografiske forankring, lederansvar, nyere teorier om etikk og tillit, respekt og anerkjennelse.

Undervisning

Forelesninger, seminarer, gruppearbeid. Diskusjonsgrupper med studenter fra andre studier. Arrangering av åpne seminarer. Obligatorisk deltakelse i seminarer.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Grupperapport teller 50 % og artikkel utarbeidet individuelt teller 50 %. Gradert karakter. Obligatorisk deltakelse i seminarer må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

IND5300 Metode

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT og IndØk i 5. studieår.

Formål og innhold

Gi innsikt og trening i forskningsmetoder som kan anvendes i hovedoppgaven. Utarbeidelse av et opplegg for gjennomføring av hovedoppgaven i siste semester.

Innføring i vitenskapsfilosofi og samfunnsvitenskapelig metode som en forberedelse for arbeidet med hovedoppgaven.

Undervisning

Forelesninger, seminarer og prosjektarbeid.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Prosjektskisse og godkjent opplegg for hovedoppgave. Bestått/ikke bestått.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

IND5400 Hovedoppgave

30 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IndØk i 5. studieår.

Formål og innhold

Gi en selvstendig fordypning innenfor et sentralt fagområde i studiet.

Et selvstendig arbeid innenfor et sentralt fagområde i studiet. Arbeidet skal ha preg av forskning. Rene utredningsoppgaver bør unngås. Normalt gjennomføres en forstudie med omfang på ca. 6 studiepoeng. Forstudien kan være litteratursøk, innledende undersøkelser eller utvikling av teorideler av oppgaver. Det skal leveres en rapport som beskriver problemet, resultater og selve arbeidet. Oppgaven skal også presenteres muntlig. Kan gjennomføres enkeltvis eller i grupper.

Undervisning

Selvstendig arbeid under veiledning. Kan undervises på engelsk.

Litteratur

Velges i samarbeid med faglærer.

Eksamen

Skriftlig rapport og muntlig presentasjon. Gradert individuell karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Alle eksamener i studiet må være bestått før hovedoppgaven kan evalueres.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

KJ-106 Kjemi og miljø
----

10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag og toårig ingeniørutdanning i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi den kunnskap i kjemi som er nødvendig for å forstå kjemiske problemstillinger i studiet i sin helhet. Miljødelen skal gi grunnlag for å integrere miljøtenkning i andre fagområder og bevisstgjøre viktigheten av miljøhensyn i all entreprenørvirksomhet. Inngår i oppbyggingen av det matematisk-naturvitenskapelige grunnlaget i ingeniørutdanning.

Det periodiske systemet, atomer og grunnstoffer, uorganiske forbindelser. Kjemiske bindingstyper, reaksjonslikninger, støkiometriske beregninger. Kjemiske likevektsberegninger, syre/base-beregninger, beregninger med redoksreaksjoner og elektrokjemiske celler. Ideelle gasser, gassløselighet i væsker. Energiforhold, grunnleggende korrosjonsteori. Organiske stoffgrupper, olje- og gass. Økologiske grunnprinsipper, energikilder og -ressurser, forbruksmønster og tiltak for energisparing, miljøanalyse, miljørevisjon, livsløpsvurderinger, internkontroll. Resipienter, alminnelige rensemetoder og -tiltak. Avfall og metoder for behandling eller resirkulering av avfall. Arbeidsmiljøloven og faktorer som påvirker arbeidsmiljøet.

Undervisning

Forelesning 5 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

N.C. Boye: *Kjemi og miljølære*. Gyldendal.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Graderte karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver i både kjemi og miljø må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Studiepoengsreduksjoner.

KJ-1600, 3 sp. KJ-1620, 9 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

KJ-1630 Vannkjemi og renseteknologi
--

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, dataassistert design og toårig ingeniørutdanning, dataassistert design i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi forståelse for grunnleggende kjemiske begreper og å gi innsikt i oppbygging og drift av anlegg for vann, avløpsvann og slam.

Grunnleggende kjemiske begreper. Teori, oppbygging og drift av anlegg for behandling av drikkevann, avløpsvann og slam.

Undervisning

Forelesninger og øvinger 4 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Oppgaver og skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter. Antall oppgaver og vektning opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi.

MA-006 Matematikk oppgradering 1
---

0 studiepoeng - 1 semester - sommer - Grimstad

Studium

Inngår i TRES.

Anbefalte forkunnskaper

Matematikk fra grunnkurs på allmennfag i videregående skole, modul A.

Formål og innhold

Gi grunnlag for matematikk oppgradering 2 og matematikk grunnkurs.

Algebra, likninger og ulikheter, trigonometri, logaritmer, eksponentialfunksjoner, grenseverdier, derivasjon og integralregning.

Undervisning

Sommerundervisning 5 dager per uke. Forelesning 2 t/dag, regneøving og oppgavegjennomgang 4 t/dag.

Litteratur

Oldervoll, Orskaug, Vaaje: *Sinus 2MX grunnbok* og *coSinus 2MX oppgavesamling*, Cappelen.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Bestått/ikke bestått.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MA-007 Matematikk oppgradering 2
---

0 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i TRES.

Anbefalte forkunnskaper

Matematikk fra grunnkurs på allmennfag i videregående skole, modul A og matematikk oppgradering 1.

Formål og innhold

Gi grunnlag for matematikk grunnkurs.

Vektorer, eksponential- og logaritmefunksjoner, integrasjonsmetoder, enkle differensiallikninger og kjeglesnitt.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, regneøving 4 t/u.

Litteratur

Oldervoll, Orskaug, Vaaje: *Sinus 3MX grunnbok* og *coSinus 3MX oppgavesamling*, Cappelen.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Bestått/ikke bestått.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MA-108 Kalkulus
----

5 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, toårig ingeniørutdanning i 1. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

3MX eller tilsvarende.

Formål og innhold

Gi en innføring i grunnleggende differensial- og integralregning.

Funksjonsbegrepet, kontinuitet og deriverbarhet. Derivasjon og anvendelser av derivasjon. Integrasjon, integrasjonsmetoder og anvendelser av integrasjon. Bruk av dataverktøy.

Undervisning

Forelesning og øving.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Studiepoengsreduksjoner.

MA-1610, 5 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MA-109 Matematikk 1

10 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag og toårig ingeniørutdanning i 1. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

3MX eller tilsvarende.

Formål og innhold

Gi en innføring i utvalgte emner innenfor lineær algebra, diskret matematikk og differensiallikninger.

Komplekse tall. Lineære likningssystemer, vektorer, matriser, transformasjoner, determinant, egenverdier, egenvektorer. Homogene og inhomogene lineære differensiallikninger med konstante koeffisienter. Løsningsteknikker, bl.a. Laplacetransformasjonen. Anvendelser fra teknologi og fysikk. Lineære differenslikninger. Bruk av dataverktøy.

Undervisning

Forelesning og øving.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Studiepoengsreduksjoner.

MA-1610, 1 sp. MA-1620, 6 sp. MA-2610, 1 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi.

MA-111 Matematikk for multimedia

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i multimedieteknologi og -design i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi et grunnlag i matematikk nødvendig for å kunne arbeide med 2- og 3-dimensjonale modeller.

Vektorer. Trigonometri. Geometri. Lineær algebra.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u. Kan muligens variere på grunn av samordning med andre emner.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart..

Eksamen

Oppgaver teller 30 % og skriftlig eksamen teller 70 %. Gradert karakter. Antall oppgaver og varighet på eksamen opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi.

MA-408 Diskret matematikk

10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi videregående innføring i kombinatorikk og endelige algebraiske strukturer med anvendelser i informasjonsbehandling og telekommunikasjon.

Fundamentale prinsipper for beregning. Mengdelære, logikk, matematisk induksjon, relasjoner og funksjoner. Tallteori og modulær aritmetikk med anvendelser. Endelige tilstandsmaskiner og formelle språk. Inklusjons- og eksklusjonsprinsippet, generende funksjoner og differenslikninger. Grafteori. Gruppeteori og kodeteori. Endelige kroppar med anvendelser.

Undervisning

Forelesning og øving 7 t/u. Kan undervises på engelsk.

Litteratur

R.P. Grimaldi: *Discrete and Combinational Mathematics*, 4 ed., Addison-Wesley.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja

Studiepoengsreduksjon

MA-4100, 10 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MA-1610 Matematikk grunnkurs

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i energi og økonomi i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

3MX eller tilsvarende.

Formål og innhold

Gi en innføring i differensial- og integralregning inkludert differensiallikninger.

Funksjonsbegrepet, kontinuitet og deriverbarhet. Derivasjon og anvendelser av derivasjon. Integrasjon, integrasjonsmetoder og anvendelser av integrasjon. Første og andre ordens differensiallikninger. Bruk av dataverktøy.

Undervisning

Forelesning 3 t/u, felles øvingsgjennomgang 1 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Studiepoengsreduksjoner.

MA-108, 5 sp. MA-109, 1 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MA-1640 Statistikk
----

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, bachelor i energi og økonomi i 2. studieår.

Formål og innhold

Lære å skaffe fram og analysere data ved statistiske metoder.

Beskrivende statistikk: Gjennomsnittsmål, spredningsmål, frekvenstabell og histogram. Sannsynlighetsregning: Sannsynlighet, betinget sannsynlighet, uavhengighet, stokastisk variabel, forventning og varians, binomisk-, poisson-, hypergeometrisk-, eksponentiell-, Weibull- og normalfordeling. Regresjonsanalyse. Kvalitetskontroll.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MA-2610 Matematiske metoder 2
----

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag og toårig ingeniørutdanning i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

MA-1610, MA-1620.

Formål og innhold

Gi innføring i potensrekker og Fourierrekker, Laplacetransformasjonen og funksjoner av flere variable.

Følger og rekker, konvergenstester for rekker. Taylors formel og potensrekker. Fourierrekker. Laplacetransformasjonen med anvendelser på initialverdiproblemer. Funksjoner av flere variable, partielle deriverte og totalt differensial. Grafer og ekstremalverdier til funksjoner av to variable. Bruk av dataverktøy.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, felles øvingsgjennomgang 1 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Studiepoengsreduksjoner.

MA-109, 1 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MA-2620 Matematiske metoder 3
----

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag i 2. eller 3. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

MA-1610, MA-1620, MA-2610.

Formål og innhold

Gi nødvendig matematikk-kunnskaper for videre studier.

Kurver i planet: Parametriserte kurver, polarkoordinater, hastighets- og akselerasjonsvektor, buelengde. Multiple integraler: Dobbelt og trippelintegraler, koordinatskifte, anvendelse med areal, volum og massesenter. Vektoranalyse: Divergens og sirkulasjon, linje- og flateintegraler, Greens, Gauss og Stokes teorem. Partielle differensiallikninger: Endimensjonale bølge- og varmelikningen.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Finney, Thomas: *Calculus*. Edwards, Penney: *Differential Equations and Boundary Value Problems*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS100 Mekanikk

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, maskin i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i statikk, fasthetslære og dynamikk.

Beregningsteori for statisk bestemte bjelker, rammer, fagverk og sammensatte konstruksjoner.

Moment-skjær-torsjon og aksialpåkjenning. Likevekt, grafisk og analytisk metode.

Spenningsanalyse for lineært elastisk materiale. Kjennskap til statisk ubestemte konstruksjoner og nedbøyning. Knekking. Grunnleggende mekanismeanalyse. Frie og tvungne svingninger.

Undervisning

Forelesning 3 t/u, øving 1 t/u. Undervises $\frac{3}{4}$ likt med BYG100.

Litteratur

Ø. Vollen: *Mekanikk for ingeniører*. Meriam, Kraige: *Engineering Mechanics, Dynamics*.

Pensumlitteratur for øvrig opplyses ved semesterstart.

Eksamen

To skriftlige delprøver teller 50 % og skriftlig eksamen, 4 timer, teller 50 %. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver. Minst 75 % må være godkjent for å kunne gå opp til skriftlig eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

BYG100, 7 sp. BYG0311, 7 sp. MAS0403, 10 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS101 3D-konstruksjon og modellering

10 studiepoeng - 2 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, maskin i 1. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i bruk av moderne DAK-verktøy og fremstilling av tekniske tegninger. Anvendelse av 3D-geometri for analyse/animasjon. Gi kjennskap til programmeringsmetoder for datastyrt produksjon i verkstedsindustrien.

3D-modellering ved anvendelse av DAK-programmet Solid Works med tilleggsverktøy. Det legges spesielt vekt på anvendelse av Solid Works som designverktøy herunder designendringer etc. Standarder for teknisk tegning. Innføring i mekanismesimulering. Databasert programmering av numerisk styrte maskiner.

Undervisning

Forelesning 1-2 t/u med datalaboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

Kompendier og forelesningsnotat. Pensumlitteratur for øvrig opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Muntlig eksamen med anvendelse av pc. Bestått/ikke bestått.

Obligatorisk prosjektoppgave må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Studiepoengsreduksjoner.

MAS3531, 6 sp. MAS3532, 6 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS2104 Energi og varme

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, flyteknikk, marinteknikk og mekatronikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi forståelse for de lover som er grunnlaget for varmetekniske beregninger av maskiner og prosesser.

Tilstandsstørrelser. Arbeid og varme. Varmelærens 1. og 2. lov. Energibalans ved stasjonære forhold. Ideelle og reversible prosesser. Termodynamikk for damp. Varmetransport. Varmekraftmaskiner.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, regne- og laboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

To av tre obligatoriske prosjektarbeid teller 50 % og eksamen (muntlig eller skriftlig, 3 timer) teller 50 %. Gradert karakter. Studenten velger selv ut hvilke to prosjektarbeider som skal sensureres. Type eksamen (muntlig eller skriftlig) opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner

MAS2103, 6 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS2610 Pålitelighetsbasert vedlikehold**6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad****Studium**

Bachelor i ingeniørfag, energiteknikk, flyteknikk og marinteknikk og bachelor i energi og økonomi i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, marinteknikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi kjennskap til systematisk pålitelighetsbasert vedlikehold, definere sentrale begreper innenfor sikkerhetsanalyse, risikovurderinger og pålitelighet og gi matematisk grunnlag for beslutninger under usikkerhet.

Design og vedlikeholdsfilosofier. Feilingsmekanismer, årsaker og konsekvenser. Sikker levetid, feiling til sikkerhet. Pålitelighet, sikkerhet og kvalitet. Driftssikkerhet og tilgjengelighet. Vedlikeholdsmessighet. Vedlikeholdsplanlegging. Forebyggende og korrigerende vedlikehold. Planmessig tidsbasert vedlikehold. Tilstandsavhengig vedlikehold. Tilstandsovervåkning. Pålitelighetsbasert vedlikehold. Definisjon av sikkerhet, risiko og pålitelighet. Forskjellige pålitelighetsmodeller. Funksjonssannsynlighet og sviktintensitet. Statistisk analyse av feildata og testmetoder. Komponent- og systempålitelighet. Feiltreanalyse og logiske beslutningsdiagrammer for fastlegging av vedlikeholdstiltak og vedlikeholdsintervall. Systemer med reparasjoner og fornying. Strategi for valg av inspeksjonsmetoder og intervaller. Livstidskostnadsanalyse. Kostnader og optimalisering. Reservedelslager.

Undervisning

Forelesning 4 t/u, øving 2 t/u, laboratorieøving 1 t/u til eksamen i mars. Kan undervises på engelsk.

Litteratur

Emner fra: E.E. Lewis: *Introduction to Reliability Engineering*, John Wiley, 1987.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS3104 Maskindesign**12 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad****Studium**

Bachelor i ingeniørfag, flyteknikk, marinteknikk og mekatronikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

MAS0403, MAS4104.

Formål og innhold

Gi et grunnlag i beregning og konstruksjon av mekaniske komponenter, med forståelse av virkemåte, funksjonskrav, materialvalg og formgivning og gi innføring i bruk av elementmetode-basert verktøy for optimalisering/verifisering av maskinkonstruksjoner.

Formgivning. Materialer. Bruddhypoteser. Spenningsanalyse. Beregninger av sikkerhet. Forbindelser. Aksler. Kritisk turtall og utbalansering. Deformasjonsberegninger. Kraftoverføringer, lager og tannhjul. Dimensjonering og livstidsberegninger. Ventiler og tetninger. Bruk av Finite element method (FEM): Bakgrunn og filosofi. Statisk lineære systemer: symmetri/antisymmetri, elementtyper, grensebetingelser og påført last. Ikke lineære systemer: beregninger med hensyn på materialflyt. Kompleks modellering og bruk av programvare.

Undervisning

Forelesning 5 t/u, øving 3 t/u. Laboratorieøvinger.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

<i>MAS3215 Design og styrkeberegninger</i>
---

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, marinteknikk i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, marinteknikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi oversikt over retningslinjer og regelverk for design og styrkeberegning av offshoreinstallasjoner.

Introduksjon til design og beregning av offshore installasjoner for oljeutvinning, faste og flytende strukturer. Global styrke av skrogbjelke. Lokal styrke av platefelt. Deler av DnV-regler for skip. Mobile strukturer. Utdrag av NORSOK-standarder. Pelefundamentering.

Undervisning

Ledet selvstudium til eksamen i mars.

Litteratur

DnV-regler og kompendier.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS3225 Styrkeanalyse og dimensjonering
--

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, marinteknikk i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, marinteknikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi innsikt i styrkeberegning av avstivede platekonstruksjoner. Gi en introduksjon til FEM.

Skiver og plater i plattformer og skip, grunnleggende teori og klassiske løsninger. Introduksjon til elementmetoden. Matrisestatikk. Fagverk og rammer. Plate- og skiveelementer.

Tynnskallelementer. Modellering og bruk av programvare. Modellering av avstivede tynnskalleksjoner. Tolkning av resultater fra analysen. Introduksjon til styrke og skrogbjelke. Plastisitetsanalyse. NS3472.

Undervisning

Forelesning og øving 4 t/u.

Litteratur

Kompendier.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS3340 Oljehydraulikk
----

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, mekatronikk og marinteknikk i 2. og mekatronikk i 3. studieår (for vår 2004), og toårig ingeniørutdanning, mekatronikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi grunnleggende teoretisk og praktisk innsikt i hydrostatisk energioverføring.

Tema fra hydromeknikken som særlig kommer til anvendelse i oljehydraulikk. Hydraulvæsker. Symboler og koplingskjema. Energiomforming, hydrauliske pumper, motorer og sylindere.

Akkumulatorer. Hydrauliske styreventiler og andre komponenter. Ulike hydrauliske kretser og systemer. Åpne og lukkede hydrauliske kretser. Lastanalyse, statiske og dynamiske hensyn.

Innføring i proporsjonalventiler og servoventiler. Lineær mekanisk modellering og reguleringstekniske sløyfer. Filtrering. Støy og støyreduksjon.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving og laboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

K. Brautaset: *Innføring i oljehydraulikk*, Universitetsforlaget.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.
Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS3540 Design av skip og marine konstruksjoner

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, marinteknikk i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, marinteknikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

MAS7000, MAS2310.

Formål og innhold

Gi en innføring i spesifikasjon av et design, med nødvendig tegnings- og beregningsunderlag og hvordan vurdere/analysere egenskapene til et design.

Grunnlag og metoder for design av skip og marine konstruksjoner. Nødvendig teori og bruk av dataverktøy til etablering av skroglinjer/innredning og analyse av stabilitet, sjøegenskaper, motstand, styrke og manøveregenskaper.

Undervisning

Ledet selvstudium.

Litteratur

E. Tupper: *Introduction to Naval Architecture*, div. artikler og kompendier.

Eksamen

Prosjektarbeid og skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS3600 Røranlegg

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i toårig ingeniørutdanning, marinteknikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi grunnleggende innføring i spesifikasjoner og tegningsunderlag som benyttes i forbindelse med offshoreprosessanlegg og grunnlag for tegning og dimensjonering av slike anlegg.

Rørstrømning for væsker og gasser. Dimensjonering av pumper og kompressorer. Separasjonsprosessen og hjelpesystemer på en plattform. Spesifikasjoner og tegningsunderlag. Rør, komponenter, standarder og styrkeberegning. Materialvalg, bearbeiding og sammenføyning.

Undervisning

Forelesning 4 t/u, øving og laboratorieøving 3 t/u til eksamen i mars.

Litteratur

Kompendier.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS3700 Undervannsteknikk
----

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, marinteknikk i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, marinteknikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Knytte sammen deler som satt sammen utgjør begrepet undervannsteknikk.

Boring, komplettering, ventiler, flowlines, inspeksjon, vedlikehold, reparasjon, marine operasjoner, flytende produksjonssystem og feltutvikling.

Undervisning

Forelesning og prosjektoppgaver i grupper 4 t/u.

Litteratur

Kompendier, div. årsrapporter og brosjyremateriell.

Eksamen

Prosjektarbeid. Bestått/ikke bestått.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS4500 Dataassistert produksjon (DAP)
---

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, mekatronikk i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, mekatronikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i avsponingsteknologi og kjennskap til tilvirkningsmetoder, tilvirkningsutstyr og programmeringsmetoder for datastyrt produksjon i verkstedindustrien.

Grunnleggende avsponingsteknologi, metoder og produksjonsformer innenfor datastyrt produksjon. ISO-systemet for CNC-koder. Manuell og dataassistert programmering av numerisk styrt maskiner. Oppbygning av maskiner, styresystemer og målesystemer for datastyrt maskiner

og roboter. Sammenbygging av maskinenheter til produksjonsceller, fleksible produksjonssystemer (FMS) og integrerte produksjonssystemer (CIM).

Undervisning

Forelesninger og øvinger i data- og maskinlaboratorium 4 t/u.

Litteratur

Universitetsforlaget: *Sponskjærende bearbeiding nr. 2 Grunnlag, og nr. 6 Numerisk styring av verktøymaskiner*. Supplerende materiale.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS4665 Lettmetaller og plastkompositter

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, flyteknikk, marinteknikk og mekatronikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

MAS4104.

Formål og innhold

Gi innføring i lette materialer for fly og sjøtransport, med hovedvekt på aluminium, magnesium, titan og plastkompositter.

Aluminium for fly, romfartøyer, båter, skip og offshorekonstruksjoner, strukturelle anvendelser av magnesium, titan for fly- og offshoreapplikasjoner. Plastkompositters egenskaper og produksjonsmetoder.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Flere kilder med hovedvekt på W.F. Smith: *Principles of Materials Science and Engineering*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske laboratorieøvinger må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS5102 Material- og produksjonsstyring (MPS)

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Inngår i toårig ingeniørutdanning, mekatronikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi grunnleggende kjennskap til material- og produksjonsstyring (MPS) i verkstedtekniske bedrifter og gi kjennskap til bruk av edb i material- og produksjonsstyringen.

Bedriften som system, styringsnivåer, styringsløyper, teknologisk planlegging (prosess- og operasjonsplanlegging, arbeidsmåling), material- og produksjonsstyringens funksjoner. Grunnprinsipper for material- og produksjonsstyring (MRP, MRP II, JIT, OPT mv.). Edb-baserte MPS-systemer og innføring av slike systemer i bedriftene. Grensene til DAK/DAP.

Undervisning

Forelesninger 5 t/u, øvinger og regneoppgaver etter behov til eksamen i mars.

Litteratur

Rolstadås, Andersen, Schjøberg: *Produksjons- og driftsteknikk*, Tapir forlag 1999.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS6100 Hovedprosjekt
----

12 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, flyteknikk, marinteknikk og mekatronikk i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, marinteknikk og mekatronikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

Se avsnittet om hovedprosjekt i beskrivelsen av bachelor i ingeniørfag/ingeniørutdanning.

Formål og innhold

Gi erfaring i gjennomføring av et større maskinteknisk prosjekt.

Temaområde og problemstilling velges av studenten(e) under veiledning. Prosjektet velges fortrinnsvis innenfor studiets hovedfordypningsområder. I hvilken grad prosjektoppgaver kan omfatte andre områder, avhenger av veiledningskapasiteten. Prosjektet utformes så langt det er mulig slik at det kan gjennomføres og utprøves i bedrifter. På den måten oppnås erfaring med praktisk-industriell anvendelse av de teoretiske kunnskaper og et innblikk i industriens behov på dette området.

Undervisning

Selvstendig arbeid tilrettelagt med veiledning. Kan undervises på engelsk.

Eksamen

Gjennomføring av prosjekt, prosjektrapport og prosjektpresentasjon. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS7202 Aero- og hydrodynamikk
----

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, flyteknikk og marinteknikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi et teoretisk felles grunnlag for aero- og hydrodynamikk.

Potensialteori i uendelig væske. Grenseskiktteori. Tynnfoilteori.

Undervisning

Forelesning og øving 4 t/u. Undervises på engelsk.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS7315 Motorlære
----

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, flyteknikk i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi forståelse av grunnleggende teori og de viktigste prinsipper for fremdriftsmotorer i fly.

Historisk utvikling av gassturbiner og stempelmotorer. Anvendelse av strømningsmekanikk og varmelære i gassturbinmotorer. Forbrenning. Kompressibel strømningsmekanikk. Motortyper, turbojet, turboprop, turboprop, turboshaft, rakettmotorer og stempelmotorer. Luftinntak, kompressor, brennkammer, turbin, dyse og eksos. Ideelle og reelle komponenter. Virkningsgrad og brennstoffforbruk. Olje-, drivstoff-, start- og tenningsystemer. Nye konstruksjoner. Miljøaspekter.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving og laboratorieøving 2 t/u. Kan undervises på engelsk.

Litteratur

Oppgis ved semesterstart, noe materiale blir delt ut i undervisningen.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS7430 Lettkonstruksjoner

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, flyteknikk i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi et grunnlag for å utføre styrkeanalyse av lette rammekonstruksjoner, tynnplatekonstruksjoner og komposittmaterialer.

Konstruksjonsprinsipper for slanke rammer, avstivede tynnplate konstruksjoner og komposittlaminater. Eksempler fra fly- og hurtigbåtkonstruksjon. Typiske belastninger. Karakteristiske egenskaper for stål, aluminiumslegeringer og kompositter. Lineær elastisitetsteori, isotropi og anisotropi. Energimetoder som verktøy for deformasjons- og spenningsberegning. Beregninger av bjelker og rammer. Matriseformulering av rammeproblemer. Analytiske løsninger for skiver og plater. Prinsippet for elementmetoden og bruk av programvare. Dimensjoneringskriterier. Vektoptimalisering.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u. Kan undervises på engelsk.

Litteratur

O. Hughes: *Ship Structural Design*, SNAME 1991. T.H.G. Megson: *Aircraft Structures for Engineering Students*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS7510 Aerodynamikk og flymekanikk

12 studiepoeng - 1 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, flyteknikk i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i strømningsmekanikk og i ytelse, stabilitet og kontroll av fly.

Vingeprofiler og 3-dimensjonal strømningsmekanikk. Motstand: Indusert motstand, virkninger av kompressibilitet, overflateruhet og interferens. Ytelse under forskjellige forhold, statiske og dynamiske forhold. Avgang og landing. Stabilitet og kontroll. Referanseakser, nøytralpunkter og stabilitetsmarginer. Kontrollflater og interferens.

Undervisning

Høst: Forelesning og øving 4 t/u. Vår: 7 t/u til eksamen i mars. Undervises på engelsk.

Litteratur

Lan, Roskam: *Aerodynamics and Performance*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 4 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS7600 Utmatting og korrosjon

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, flyteknikk og marinteknikk i 2. og 3. studieår og mekatronikk i 2. studieår og toårig ingeniørutdanning, marinteknikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi kunnskap om utmatting og korrosjonsprosessen i konstruksjonsmaterialer, preventive tiltak og å kontrollere skadeutviklingen for å oppnå god bestandighet.

Beskrivelse av utmattingsmekanismen i metalliske materialer. Tid til sprekkinitiering basert på lokale spenninger og tøyninger. Nominell spenningsvidde og antall cykler til brudd. S-N kurver i forskrifter og regler. Lineær elastisk bruddmekanikk. Spenningsfelt ved en sprekkspiss. Spenningsintensitetsfaktoren. Sprekkvekst basert på Paris likning. Ikke-destruktiv inspeksjon. Pålitelighet av inspeksjonsprogrammer. Elektrokjemisk korrosjon. Anodisk og katodisk reaksjoner. Likevektpotensial. Nernsts likning. Pourbaix-diagram for jern og aluminium. Polarisering og overspenningskurver. Korrosjonspotensialet og strømhastighet. Forskjellige typer korrosjon. Korrosjon i forskjellige miljøer. Korrosjonskontroll og beskyttelse.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 1 t/u, laboratorieøving 1 t/u. Kan undervises på engelsk.

Litteratur

Emner fra: D. Broek: *The Practical Use of Fracture Mechanics*, Cluwer, 1989.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS8500 Bruk av mikroprosessor

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, mekatronikk i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, mekatronikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i maskinvareoppbygging, virkemåte og programmering av mikroprosessorer som komponent i enkle styringsoppgaver.

Logiske og aritmetiske operasjoner. Negative tall. Aritmetisk/logisk regneenhet (ALU). Funksjonsblokker. Fysisk adressering. Assemblyprogrammering. Symbolsk adressering. Indeksert adressering. Systemarkitektur. Betingede hopp. Subrutiner. Strukturert programmering, flytdiagram og pseudokoding. Avbruddsbehandling. Sanntidsoperasjon. Bruk av utviklingssystem og programmeringsverktøy.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, teoriøving/laboratoriearbeid 2 t/u.

Litteratur

Johnsen, Ødegaard: *Grunnleggende mikroprosessorteknikk*, Avdeling for teknikk, Høgskolen i Agder, 1996.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner.

DAT1250, 3 sp. ELE1230, 3 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS8601 Mekatronikk

12 studiepoeng - 1 semester - høst-vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, mekatronikk i 3. studieår og toårig ingeniørutdanning, mekatronikk i 2. studieår.

Anbefalte forkunnskaper

ELE2241, ELE3300.

Formål og innhold

Gi kjennskap til elektroniske grunnkretser som benyttes i utstyr og apparater for måling, datainnsamling, signalomforming og styring, og gjøre bruk av og tilpasse disse, bli i stand til å bruke datamaskin og databasert utstyr i industrielle prosesser og apparater. Gjennom kjennskap til utstyr og programmering, bruke dette til forbedring av prosesser, tilvirkningsmetoder og utstyr.

Innføring i mekatronisk konstruksjonsmetodikk. Grunnleggende elektroniske kretser, beskrivelse av oppbygging og funksjon ved disse. Instrumenteringsteknikk: Begreper og definisjoner. Sensorer, signalgivere, transmittere for et utvalg målevariable. Måleomformere og nøyaktighet. Signalbehandling, støy og EMC. Signaltilpasning: Strøm- og spenningstilpasning. A/D-omformer, D/A-omformer og multiplexing. Datalogging. Datamaskin i styring og regulering: Programmering i høynivåspråk. Vekt på å utnytte kunnskapene i maskin-, elektro-, servo- og datateknikk for utvikling av mekatronikkprodukter.

Undervisning

Høst: Forelesning 2 t/u, øving og laboratorieøving 2 t/u. Vår: Forelesning 2 t/u og øving 5 t/u til eksamen i mars.

Litteratur

Kompendier.

Eksamen

Miniprojekt teller 25 % og skriftlig eksamen, 4 timer, teller 75 %. Gradert karakter. Begge deler må bestås for å få bestått eksamen.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS8610 Digital styring

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, mekatronikk i 2. studieår.

Formål og innhold

Gi erfaring i grunnleggende teknikker for å analysere og utvikle system for automatisk styring av prosesser uavhengig av utstyr med basis i logisk algebra og digitalteknikk. Det teoretiske styringssystemet må tilpasses praktisk styringsteknologi og fysisk realisering.

Kort om logiske elementer, tids- og sekvenser og klokkestyrte systemer. Systemsyntese ved sekvensdiagrammetoden: Struktur i sekvenssystemer. Syntese av system med hukommelser. Tilstandsbeskrivelse av sekvenssystemer: Tilstandstabell og tilstandsdiagram. Synkrone sekvenssystem. Asynkrone sekvenssystem. Funksjonsdiagram: Binærkodetellere og ringtellere. Funksjonsdiagrammets hovedelementer. Fysisk implementering. Programmerbare styresystem: Programmerbare logiske styringer (PLS). PLS etter IEC1131 standarden.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving og laboratorieøving 2 t/u.

Litteratur

T.K. Lien: *Digital styring for mekatronikk*. Kompendier.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig kapasitet i øvingsopplegget.

Studiepoengsreduksjoner

ENE101, 5 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MAS8620 Produktutvikling

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag, mekatronikk i 2. og 3. studieår.

Formål og innhold

Gi innføring i strukturert utviklingsmetodikk og produktfremtacting fra idé til bygging av prototype.

Produktplanlegging, kundebehov, produktspesifikasjon, konseptgenerering, konsepttesting, produktarkitektur, industridesign, produksjonsriktig konstruksjon, produktutviklingsøkonomi, prototypefremtacting, grundere, støtteordninger og immatrielle rettigheter. Bruk av 3-D modelleringsverktøy.

Undervisning

Forelesning og øvinger. Øvingen(e) har form av prosjektarbeid(er), ved løsning av en konkret konstruksjonsoppgave.

Litteratur

Ulrich, Karl T. og Eppinger, Steven D.: Product Design and Development, McGraw-Hill Higher Education, 2000.

Eksamen

Prosjektrapport og prototype. Gradert karakter. Vekting opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja, dersom det er tilstrekkelig veilederkapasitet.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MIL0461 Etikk og kommunikasjon

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Bachelor i ingeniørfag i 2. eller 3. studieår.

Formål og innhold

Utvikle selvinnsikt, etiske holdninger, evne til kommunikasjon og bevissthet om teknologiens rolle i samfunnet, med spesiell vekt på kommunikasjonsteknologi.

Å forstå seg selv og relasjoner til andre mennesker. Følelser, fornuft, roller og spontanitet. Semiotikk: Tegn og betydning. Kommunikasjonsmedier: Sanser, kroppsspråk, tale, skrift, elektronisk media. Virtuell kommunikasjonsrom (Cyberspace), Internett og mobiltelefoni. Å uttrykke seg. Etikk: Frihet, valg og verdier. Etisk filosofi.

Undervisning

Forelesning 2 t/u, øving 2 t/u.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Eksamenskrav opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Ja

Studiepoengsreduksjoner.

MIL0460, 3 sp.

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MIL100 Restproduktteknikk**6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad/nettbasert****Studium**

Inngår i påbyggingsstudium i miljøteknikk.

Formål og innhold

Gi innføring i sortering, innsamling, håndtering og gjenvinning av avfall, med hovedvekt på kommunalt avfall, samt en vurdering i bruk og tilgang på ressurser og valg av avfallsbehandlingsmetoder.

Avfallspolitikk. Lovgivning på avfallssektoren. Miljømyndigheters oppgaver/ansvar. Mengder og sammensetninger av ulike avfallskategorier. Renovasjon av kildesortert materiale og restavfall. Kildesortering og maskinell sortering. Materialgjenvinning og energigjenvinning. Biologisk nedbryting. Kompostering. Deponering av avfall i fylling. Forbrenning av avfall. FAB-briketter. Innsamling og håndtering av spesialavfall. Retur- og panteordninger.

Undervisning

Nettbasert.

Litteratur

T. Fjeldberg: *En innføring i avfallshåndtering med hovedvekt på kommunalt avfall*. Rapporter fra Statens forurensningstilsyn (SFT).

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MIL101 Vann og avløp**6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad/nettbasert****Studium**

Inngår i påbyggingsstudium i miljøteknikk.

Formål og innhold

Gi innsikt i tekniske og fysiske sider ved anlegg for magasinering og transport av drikkevann og borttransport av avløpsvann.

Grunnvannsanlegg. Hydrologi - nedbør, avrenning og magasinering. Anlegg for transport av vann med ledninger, pumper, høydebasseng, overløp og fordrøyningsmagasin. Ledningsplaner og prosjektering. Materialvalg, utførelse, kontroll og drift, vedlikehold og rehabilitering. Saneringsplaner.

Undervisning

Nettbasert.

Litteratur

Bøgum m.fl.: *VA-teknikk 1 og 2*, NTNU.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MIL102 Vannresipienter

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad/nettbasert

Studium

Inngår i påbyggingsstudium i miljøteknikk.

Formål og innhold

Gi forståelse av fysiske, kjemiske og biologiske faktorer i ferskvann og hav og hvordan vannmiljøer reagerer på ulike typer miljøpåvirkninger.

Fysiske, kjemiske og biologiske faktorer i ferskvann og hav. Kategorier og konsekvenser av vannforurensning.

Undervisning

Nettbasert. Fellessamling for feltkurs i september.

Litteratur

K. Mosgren: *Vannresipienter - miljø og forurensning*.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatorisk deltakelse på feltøvelser må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MIL103 Luftforurensning

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad/nettbasert

Studium

Inngår i påbyggingsstudium i miljøteknikk.

Formål og innhold

Gi forståelse av atmosfæren som del av økosystemet og kunnskap om de viktigste formene for luftforurensning.

Emisjon og absorpsjon av stråling, kjemiske reaksjoner, spredning og avsetning av luftforurensning og enkle klimamodeller. Luftens bestanddeler. Vær- og klimasystemer. De

viktigste luftforurensningene og deres kjemiske egenskaper og biologiske effekter. Stråling. Reaksjonsmekanismer og katalyse. Transport i atmosfæren. Avsetning. Troposfærekjemi og luftforurensninger. Strålingsbalansen i atmosfæren. Sur nedbør. Nedbryting av ozonlaget. Drivhuseffekten og klimaendring.

Undervisning

Nettbasert.

Litteratur

Nettside og linkede dokumenter.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi.

<i>MIL200 Livsløpsanalyser av produkter og renere produksjon</i>
---

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad/nettbasert

Studium

Inngår i påbyggingsstudium i miljøteknikk.

Anbefalte forkunnskaper

MIL100.

Formål og innhold

Gi innføring i utføring av livsløpsanalyser for produkter, hva resultatene av disse kan benyttes til og prinsippene for renere produksjon.

Definisjon av sentrale begreper som benyttes i livsløpsanalyser for produkter. De ulike trinn i en LCA (Life Cycle Analysis), prinsipper og metoder. Mål for gjennomføring av LCA. Gjennomgang av konkrete eksempler på LCA av produkter. Kriterier for optimalisering av produkter og produktsystemer. Demonstrasjon av software for bruk i forbindelse med LCA. Øvingsoppgaver i bruk av LCA-software. Prinsipper for renere produksjon. Eksempler på renere produksjon i norsk industri.

Undervisning

Nettbasert.

Litteratur

A. Amundsen: *Miljøteknologi og renere produksjon*. Utdrag av Nordic Guidelines on Life-Cycle Assessments, LCA-Norden.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MIL201 Renseteknikk vann 1
----

6 studiepoeng - 1 semester - vår - Grimstad/nettbasert

Studium

Inngår i påbyggingsstudium i miljøteknikk.

Anbefalte forkunnskaper

Generell kjemi.

Formål og innhold

Gi innføring i prinsipp og virkemåte til ulike metoder for behandling av drikkevann og avløpsvann.

Vannkvaliteter fra ulike typer drikkevannskilder. Innhold og mengde av kommunalt avløpsvann. Gjennomgang av teori, virkemåte og dimensjonering av fysiske og kjemiske behandlingsmetoder for rensing av drikkevann og avløpsvann. Oppbygging av slike behandlingsanlegg og vanlige driftsproblemer med disse.

Undervisning

Nettbasert. Fellessamling for laboratorieøvinger.

Litteratur

Kompendier.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvings- og laboratorieoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MIL202 Renseteknikk vann 2
----

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad/nettbasert

Studium

Inngår i påbyggingsstudium i miljøteknikk.

Anbefalte forkunnskaper

Generell kjemi.

Formål og innhold

Gi prinsipp og virkemåte til ulike metoder for behandling av avløpsvann og slam.

Gjennomgang av teori, prinsipp og dimensjonering av biologiske rensemetoder og slambehandling, samt mer avanserte metoder for behandling av avløpsvann som nitrogenfjerning og biologiske metoder for fjerning av næringssalter. Oppbygging av slike anlegg samt vanlige driftsproblemer. Disponering av slam samt problemstillinger ved bruk av slam. Forurensning og rensing av industrielt avløpsvann.

Undervisning

Nettbasert. Fellessamling for laboratorieøvinger i september.

Litteratur

Kompendier.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvings- og laboratorieoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

MIL203 Renseteknikk luft
----

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad/nettbasert

Studium

Inngår i påbyggingsstudium i miljøteknikk.

Anbefalte forkunnskaper

Generell kjemi.

Formål og innhold

Gi innføring i prinsipper og metoder for å rense avgasser og for å begrense gasser og partikler inklusive mikroorganismer å forurense miljøet lokalt. Lære beregningsmetoder for dimensjonering av forskjellig rensutstyr eller rensanlegg. Gi en kort innføring i metoder for måling av forurensninger.

Trykktapsberegninger. Dimensjonering av punktavsug. Vifter og kompressorers effektbehov. Prinsipper og utstyr for å skille ut støv og partikler fra en prosessstrøm, en røykgass eller eventuelt ved luftutskiftning i et rom. Syklon, posefilter, scrubber, elektrofilter, HEPA-filter. Beregninger på sykloner og postfiltre. Prinsipper ved gassabsorpsjon. Beregning og dimensjonering av absorpsjonskolonner med plater og fyllegemer. Prinsipper ved separasjon av gasser med membraner. Utstyrets renseeffektivitet blir diskutert. Lovgivning m.p.h. inne- og utemiljø. Metoder for måling av forurensninger.

Undervisning

Nettbasert.

Litteratur

A.S. Roland: *Kjemiteknikk I og II*. Kompendium.

Eksamen

Skriftlig eksamen, 3 timer. Gradert karakter.

Obligatoriske øvingsoppgaver må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Teknologi

OR-2950 Prosjektarbeid
----

6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår som samfunnsfag/valgfag i bachelor i ingeniørfag og bachelor i energi og økonomi i 3. studieår.

Formål og innhold

Gi kunnskaper om systematisk prosjektarbeid.

Modeller og problemstillingsarbeid, prosjektarbeidsteori, introduksjon til produktutvikling, metode og metodevalg. Analyse av data med SPSS. Rapportskriving.

Undervisning

Forelesninger og gruppeøvinger.

Litteratur

I.M. Magne Holme, B.K. Solvang: *Metodevalg og metodebruk*, Tano 1998. Kompendium. H. Westhagen: *Prosjektarbeid*, U-forlaget 1995. S. Christensen, K. Kreiner: *Prosjektledelse under usikkerhet*.

Eksamen

Problemstillingsnotat og hjemmeeksamen. Gradert karakter. Vekting og tid til rådighet på hjemmeeksamen opplyses ved semesterstart.

Åpent for privatister: Nei

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

ORG405 Kommunikasjon og samarbeid

10 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad

Studium

Inngår i master i teknologi - IKT i 4. studieår.

Formål og innhold

Gi kunnskap, forståelse og ferdigheter i de prosesser som er involvert når mennesker arbeider sammen. Videre øke forståelse og innsikt i hvordan det enkelte menneske motiveres i gruppe og prosjektarbeid.

Emnet består av temaer som kommunikasjon, personlighet, gruppepress, konfliktløsning, teambygging og motivasjon. Studentene vil gjennom ulike øvinger erfare noen av de prosesser som innvirker på beslutninger og atferd i grupper. Videre vil etiske problemstillinger knyttet til beslutninger og ledelse av team behandles. Emnet vil ta utgangspunkt i et praktisk prosjektarbeid.

Undervisning

Forelesning, gruppearbeid (inkludert prosessøvelser og teamutvikling) og prosessveiledning. Forelesninger er ikke obligatorisk, gruppearbeid er obligatorisk. Det vil bli gitt tilbud om prosessveiledning for prosjektgruppene.

Litteratur

Eget kompendium som kan kjøpes ved oppstart og noe utlevert materiell underveis.

Eksamen

Prosessrapport teller 50 % og muntlig gruppeeksamen teller 50 %. Gradert karakter. Obligatorisk deltaking i det praktiske prosjektarbeidet må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Nei

Studiepoengsreduksjoner.

OR-4150, 6 sp.

Ansvarlig fakultet: Økonomi- og samfunnsfag.

TY-0600 Tysk kommunikasjon**6 studiepoeng - 1 semester - høst - Grimstad****Studium**

Inngår som samfunnsfag/valgfag i bachelor i ingeniørfag.

Formål og innhold

Gi en bred innføring i tyskspråklig kultur- og samfunnsliv øke studentenes tyskkunnskaper. Emnet er særlig viktig for studenter som planlegger et studium ved tyskspråklige læresteder.

Særlig vekt på muntlig kommunikasjon og interkulturell forståelse. Aktuelle samtaleemner. Presentasjoner.

Undervisning

Forelesning, gruppesamtale og øving, totalt 4 t/u. Adgangsbegrensning: Maksimalt 24 studenter i en undervisningsgruppe. Obligatorisk frammøte i minst 75 % av undervisningen. Undervises på tysk.

Litteratur

Opplyses ved semesterstart.

Eksamen

Muntlig eksamen. Gradert karakter.

Obligatorisk frammøte til undervisningen, minst 75 %, og en (1) muntlig presentasjon som presenteres for klassen må være godkjent for å kunne gå opp til eksamen.

Åpent for privatister: Ja, dersom undervisningsgruppen ikke er fylt opp. Maksimalt 24 studenter.

Ansvarlig fakultet: Teknologi